

Univerzita Palackého v Olomouci

Právnická fakulta

Jan Němeček

Testovací svoboda a její omezení

Diplomová práce

Olomouc 2017

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Testovací svoboda a její omezení vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.“

V Hulíně dne 28. března 2017

.....
Jan Němeček

„Rád bych touto cestou poděkoval vedoucímu mé diplomové práce JUDr. Václavu Bednáři, Ph.D. za cenné podněty, rady a připomínky, které mi během jejího psaní poskytl. Děkuji také za vždy ochotně poskytnutou pomoc a věnovaný čas.“

Seznam zkratek

OZ – zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

LZPS – usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů

Ústava – ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů

NotŘ – zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů

TZ – zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

obč. zák. – zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 420/2001 Sb. účinném ke dni 31. 12. 2013

Obsah

SEZNAM ZKRATEK.....	4
1 ÚVOD	7
2 ZÁSADA AUTONOMIE VŮLE.....	9
2.1 TESTOVACÍ SVOBODA	10
3 HISTORICKÝ VÝVOJ TESTOVACÍ SVOBODY.....	12
3.1 ZAKOTVENÍ TESTOVACÍ SVOBODY V OBECNÉM ZÁKONÍKU OBČANSKÉM	13
3.2 OBDOBÍ 1948-1989	13
3.3 OBDOBÍ PO ROCE 1989.....	13
4 PROJEVY TESTOVACÍ SVOBODY A JEJÍHO OMEZENÍ V JEDNOTLIVÝCH POŘÍZENÍCH PRO PŘÍPAD SMRTI	15
4.1 ZÁVĚŤ	15
4.1.1 <i>Náležitosti závěti</i>	18
4.1.2 <i>Holografní testament</i>	21
4.1.3 <i>Allografní testament</i>	23
4.1.4 <i>Veřejná listina</i>	26
4.1.5 <i>Privilegované závěti</i>	28
4.1.6 <i>Zrušení závěti</i>	30
4.2 DĚDICKÁ SMLOUVA.....	33
4.3 DOVĚTEK.....	35
5 NEPOMINUTELNÝ DĚDIC JAKO INSTITUT OMEZENÍ TESTOVACÍ SVOBODY	38
6 VYDĚDĚNÍ.....	41
7 ZÁVĚR	45
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	47
MONOGRAFIE	47
KOMENTÁŘE.....	47
ODBORNÉ ČLÁNKY	48
JUDIKATURA.....	48
PRÁVNÍ PŘEDPISY.....	49
OSTATNÍ ZDROJE.....	50

SHRNUTÍ.....	51
KLÍČOVÁ SLOVA.....	51
ABSTRACT	52
KEY WORDS	52

1 Úvod

Jako téma své diplomové práce jsem si vybral testovací svobodu, jelikož mě při mém studiu tato oblast, resp. celé dědické právo velmi zaujalo, a navíc se jedná o velmi praktickou záležitost, která ovšem není mezi lidmi příliš diskutována a ani nijak známa. Většina lidí pouze ví, že existuje závěť, ale tím znalost této oblasti končí.

Téma dědictví bylo od 2. poloviny 20. století mezi laickou veřejností minimálně rozšiřováno, a i z hlediska právní praxe byla tato oblast podle mého mínění vnímána jako málo podstatná, zejména z důvodu, že stát se jí velmi málo věnoval. Společnost se však během posledních 20 let radikálně změnila a s ní i majtkové poměry, a proto i právní věda se musí více věnovat takovému tématu, jakým je dědické právo a záležitosti z této oblasti vycházející. Dnešní společnost se však nezměnila jen, co se týká majetku a financí, ale i z hlediska ustanovení dědiců. A to je jeden z důvodů, proč se chci ve své práci zabývat tématem testovací svobody.

Na tyto změny v reálném životě reagoval i nový občanský zákoník, který výrazně pozměnil dědické právo, a to má nyní daleko víc možností, jak určit, kdo a co bude po něm dědit. Nových institutů dědického práva se však zatím příliš nevyužívá. Jak se zhoršily vztahy v rodinách, značně se využívá institut vydědění, který však již znal i předešlý občanský zákoník. Je logické, že lidé nechtějí, aby jejich majetek připadl některému z dětí, zejména z toho důvodu, že dítě o zůstavitele neprojevuje takový zájem, jaký by mělo, vede trvale nezřízený život, je značně zadlužené, hraje automaty, nestará se o své děti, nebo mu neposkytne potřebnou pomoc v nouzi. Kombinuje se také vydědění právě se sepsáním závěti.

Oblast testovací svobody je velmi praktická právě z toho důvodu, že smrt člověka je přirozenou součástí života, a člověk by se měl zajímat o to, co se stane s jeho majetkem po smrti. Samozřejmě, pokud je to člověku lhostejno, existuje intestátní dědická posloupnost, která nastupuje právě v případě, kdy si člověk neurčí, jak bude pro případ jeho smrti s majetkem naloženo.

Cílem mé diplomové práce bude celkové shrnutí této problematiky, jelikož jde o oblast, která není ani mezi odborníky, ani mezi širokou veřejností nijak diskutována. Rád bych se zaměřil na možnosti zůstavitele v případě pořízení pro případ smrti, a jaká omezení při těchto pořízeních musí strpět. Současně bych také chtěl srovnat možnost zůstavitele a jeho omezení v případě pořízení smrti podle OZ a předchozí právní úpravy, obč. zák. Toto srovnání jsem si zvolil z důvodu, jelikož v oblasti testovací svobody došlo k podstatným změnám, i když v některých oblastech zůstává úprava velmi podobná a současná právní

úprava navazuje na tu předchozí. Toto srovnání tedy může být zajímavé z toho pohledu, k jakému vývoji právní úpravy došlo.

Má práce bude řazena, nepočítaje úvod, do celkem 6 kapitol, z nich každá kapitola bude obsahovat různý počet podkapitol. V první kapitole bych se nejprve zaměřil na oblast zásady autonomie vůle a s tím právě související zásadou autonomie vůle zůstavitele. V další kapitole bych se zaměřil na oblast historie testovací svobody. V následující kapitole bych se již zabýval konkrétními formami projevu testovací svobody, a to testamentu a jeho formami, dále dědickou smlouvou a dovětkem. Poté následují kapitola týkající se nepominutelných dědiců a kapitola zabývající se vyděděním. Poslední kapitolou bude stručný závěr, kde zhodnotím naplnění svých cílů, které jsem si vytýčil.

V diplomové práci budu využívat zejména komparativní metodu, kdy budu srovnávat, jaké možnosti a omezení měl zůstavitel v rámci testovací svobody podle OZ a obč. zák. Dále také využiji popisnou metodu a také analýzu, a to zejména v rámci konkrétních otázek v jednotlivých kapitolách.

2 Zásada autonomie vůle

Zásada autonomie vůle patří mezi stěžejní zásady soukromého práva, ne-li dokonce mezi tu nejdůležitější. V moderním pojetí je jako tvůrci připisována filozofovi Immanuelu Kantovi.¹ V obecnou zásadu se ale autonomie vůle vyvinula až teprve v období velkých buržoazních revolucí.² Filozoficky je tato zásada vybudována především na obecném uznání a respektování lidské osobnosti jako souboru hodnot, jež jsou jedinečné a neopakovatelné, a na uznání základního významu člověka z hlediska společenských vztahů, které determinují jeho život v moderní společnosti.³

Tato svoboda, umožňující utvářet soukromoprávní vztahy podle své vlastní vůle, je ovšem garantována i na ústavní úrovni, konkrétně v čl. 2 odst. 3 LZPS⁴. Současně taktéž autonomie vůle patří mezi požadavky materiálního právního státu obsažené v čl. 1 odst. 1 Ústavy.⁵ Tato zásada je tedy základem demokratického právního řádu v České republice.

Zásada autonomie vůle je vyjádřena taktéž v OZ, a to konkrétně v § 3 odst. 1: „Soukromé právo chrání důstojnost a svobodu člověka i jeho přirozené právo brát se o vlastní štěstí a štěstí jeho rodiny nebo lidí jemu blízkých takovým způsobem, jenž nepůsobí bezdůvodně újmu druhých“.

Tato zásada tedy umožňuje osobám projevit jejich touhy a chtění navenek, přičemž není neomezená. „Omezení podléhá tam, kde existuje jiné základní právo jednotlivce nebo ústavní princip či jiný ústavně aprobovaný veřejný zájem, které jsou způsobilé autonomii vůle proporcionálně omezit.“⁶ Nebo dále „podmínkou fungování právního státu je respektování autonomní sféry jednotlivce, která také požívá ochrany ze strany státu tak, že na jedné straně stát zajišťuje takovou ochranu proti zásahům ze strany třetích subjektů, jednak sám vyvíjí pouze takovou aktivitu, kterou do této sféry sám nezasahuje, resp. zasahuje pouze v případech, které jsou odůvodněny určitým veřejným zájmem a kdy je takový zásah proporcionální (přiměřený) s ohledem na cíle, jichž má být dosaženo.“⁷ Jde tedy o vyjádření svobody člověka navenek, přičemž omezení může spočívat v existenci jiného ústavního principu či veřejného zájmu.

¹ HURDÍK, Jan, LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2010. s. 83 – 85.

² HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998. s. 37.

³ Tamtéž.

⁴ viz např. náleží Ústavního soudu ze dne 7. dubna 2011, sp. zn. I. ÚS 2061/08.

⁵ viz např. náleží Ústavního soudu ze dne 28. ledna 2004, sp. zn. I. ÚS 546/03.

⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 6. listopadu 2007, sp. zn. II. ÚS 3/06.

⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 24. července 2007, sp. zn. I. ÚS 557/05.

2.1 Testovací svoboda

Testovací svoboda odvozuje svůj název od testamentu⁸. Jedná se o jeden z projevů zásady autonomie vůle, ke kterým dále patří smluvní svoboda, svoboda sdružování či svoboda formy.⁹ Testovací svoboda je v současné době velmi důležitá, protože umožňuje člověku plánování mezigeneračního přesunu majetku, a to v kombinaci s právním jednáním mezi živými, jako je např. darování pro případ smrti atd.¹⁰

Testovací svobodu můžeme chápat jak v užším pojetí, kdy se jedná o možnost zůstavitele pořídit pro případ smrti o svém majetku ve formě závěti, dovětku či dědickou smlouvu, tak v širším pojetí, kdy testovací svoboda zahrnuje kromě těchto možností i manželskou smlouvu o majetkovém režimu, kterou se uspořádávají majetkové poměry pro případ smrti, smlouvu o zřeknutí se dědického práva, povolání správce pozůstalosti, pokud není povolán závětí či dovětkem, prohlášení o vydědění, příkázání započtení na dědický podíl a smlouva o darování pro případ smrti.¹¹

Na ústavní úrovni můžeme nalézt jedinou větu, která se týká dědického práva. V čl. 11 odst. 1 LZPS se mimo jiné stanoví, že: „*Dědění se zaručuje*“¹². Dle Bezoušky se tímto ustanovením zaručuje nejen dědění jako právní institut, ale zaručuje se i právo na dědictví jako subjektivní právo dědice. Současně si také všimá, že dědictví je upraveno ve stejném odstavci jako vlastnické právo, a poukazuje na to, že vlastnická a testovací svoboda jsou výrazem svobody člověka rozhodovat o svých záležitostech.¹³

V současné době je obecně oblast dědického práva upravena velmi podrobně, což se odráží i v rámci testovací svobody. Testovací svoboda nyní nestojí pouze na možnosti zůstavitele pořídit pro případ smrti závětí, ale OZ obsahuje i další možnosti, kterými jsou dědická smlouva a dovětek. Samotný OZ se o testovací svobodě výslovně nezmiňuje, ale v konkrétních pravidlech z něj zákonodárce vychází jako ze samozřejmé zásady, např. právo povolání odkazovníka dle § 1477 OZ či přednost dědiců ze závěti nebo dědické smlouvy před dědici podle zákona dle § 1633 OZ.¹⁴

Autonomie vůle v oblasti dědického práva, resp. testovací svoboda zůstavitele je tedy v současné právní úpravě široká a zůstavitel má možnost několika eventualit pro pořízení pro

⁸ závět

⁹ TICHÝ, Luboš. *Obecná část občanského práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 54.

¹⁰ BEZOUŠKA, Petr. *Civilněprávní otázky testovací svobody*. *Právník*, 2014, č. 10, s. 816-829.

¹¹ FIALA, Roman, BEEROVÁ, Kamila. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 78.

¹² čl. 11 odst. 1 usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku ČR, ve znění pozdějších předpisů.

¹³ BEZOUŠKA, Petr. *Civilněprávní otázky testovací svobody*...s. 816-829.

¹⁴ Tamtéž.

případ smrti. Jelikož ovšem dědické právo patří mezi absolutní práva, kde platí tzv. numerus clausus, nemůže zůstavitel své možnosti, jak pořídit pro případ smrti, rozšířit nad ty možnosti, které mu zákon přináší.

Testovací svoboda zůstavitele se dle mého názoru nejvíce projevuje v možnosti zvolit si svého dědice. Myslím si ovšem, že zahrnuje i více, můžeme zde zařadit i vůbec možnost volby, zda užije zůstavitel závěť, dědickou smlouvu či dovětek, dále také v jaké formě např. pořídí závěť či jaké podmínky či časové doložky k ní připojí.

3 Historický vývoj testovací svobody

Vývoj testovací svobody sahá, tak jako značná část soukromého práva, až do římského práva. Již zde totiž nalezneme, vedle intestátní dědické posloupnosti, také možnost testamentu jakožto projev testovací svobody. Testamentární dědická posloupnost se zde vyvíjela již před vydáním Zákona 12 desek z období poloviny 5. století př. n. l. Původně neměl testament písemnou podobu, neboť se pořizoval před lidovým shromážděním.¹⁵ Posléze se vyvinul i písemný testament. Tento byl sepisován při mancipačním obřadu, kterého se účastnilo 5 svědků, vážný a kupec, jejichž pečetě obsahovala listina s poslední vůlí zůstavitele.¹⁶ Zůstavitel měl také možnost testament zrušit. Pokud by se tak stalo, tak by se posuzoval, jako by k jeho pořízení nikdy nedošlo.¹⁷ Současně také ovšem existovala určitá omezení zůstavitele ve volnosti v případě pořízení testamentu. Existoval okruh, který měl právo na povinný díl, mezi které patřili nejbližší příbuzní.¹⁸ Vedle testamentu existovala i další pořízení pro případ smrti, jako je odkaz a dále i darování pro případ smrti či kodicil. Nejrozšířenějším z nich byl patrně odkaz, jednostranný právní úkon na případ smrti, kterým zůstavitel poskytuje k tíži svého dědictví majetkový prospěch osobě, jež není jeho dědicem.¹⁹

Ve středověku se v českých zemích, zejména v předhusitské době, prakticky neuplatňovalo dědění podle testamentu. Nedocházelo k žádnému rozvoji dědického práva, a to z důvodu odúmrtního práva panovníka, jenž měl vyhrazeno právo ke statkům, jejichž držitel zemřel bez potomků, ale i v případech, kdy měl potomky, ale jejich dědický nárok nebyl uznán.²⁰ Popřípadě tomu bránil rodinný díl.²¹ Až teprve vlivem kanonického práva se začala uplatňovat forma dědění podle testamentu. V zemském právu bylo obtížné pořídit pro případ smrti testamentem, neboť ten, kdo neměl příbuzné, tak o svém majetku mohl pořídit tehdy, pokud dostal souhlas krále mocným listem, kterým se král vzdal svého práva na odúmrt' v jednom individuálním případě.²² Posléze v Obnoveném zřízení zemském z roku 1627 byla zakotvena testovací svoboda. Naopak v českém městském právu došlo k uzákonění širší formy testovací svobody již v letech 1366-1372, kdy Karel IV. udělil řadě měst tuto možnost.²³ Od roku 1372 měla tuto možnost všechna královská města.²⁴

¹⁵ SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, a.s., 2013. s. 9 – 14.

¹⁶ Tamtéž.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Tamtéž.

¹⁹ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin. *Římské právo*. Praha: Panorama, 1990. s. 376.

²⁰ SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědické právo podle nového občanského...s. 9 – 14.*

²¹ Tamtéž.

²² Tamtéž.

²³ BEZOUŠKA, Petr. *Civilněprávní otázky testovací svobody...s. 816-829.*

3.1 Zakotvení testovací svobody v obecném zákoníku občanském

Moderní vývoj dědického práva na našem území lze hledat ve vydání rakouského Obecného zákoníku občanského²⁵ z roku 1811, jenž byl platným v českých zemích až do roku 1950.²⁶ Obecný zákoník občanský obsahoval všechny obvyklé instituty dědického právo, čímž umožňoval zůstaviteli projevit svoji vůli v plném rozsahu a naložit se svým majetkem pro případ smrti.²⁷ Obecně právní úprava dědického práva byla velmi rozsáhlá, obsahovala 293 paragrafů.²⁸ Podle tohoto zákona se ovšem dědictví nenabývalo okamžikem smrti, neboť smrtí se pozůstalost stala tzv. ležící pozůstalostí.²⁹ Tato úprava vytvořila i inspirační zdroj příslušných ustanovení OZ.

3.2 Období 1948-1989

Od 1. ledna 1951 platil na našem území zákon č. 141/1950 Sb. Tento zákon úpravu dědického práva zestručnil a zjednodušil. Tato úprava vyhovovala plně tehdejšímu režimu, když jeho cílem bylo omezení soukromého vlastnictví. Testovací svoboda již přestávala mít své místo a došlo k jejímu potlačení. Právní úprava tak již neobsahovala dědickou smlouvu mezi manžely, dovětek či společnou závěť manželů.³⁰ Současně také došlo k výrazné změně, kdy se dědictví již nabývalo smrtí zůstavitele, čímž byl zrušen institut ležící pozůstalosti.³¹

Názor, že testovací svoboda je pouze svévole, a také omezování soukromého vlastnictví byly dovršeny přijetím zákona č. 40/1964 Sb. Přijetím tohoto zákona došlo ještě k většímu omezení testovací svobody zůstavitele. V podstatě došlo k likvidaci dědického práva tak, jak bylo dříve chápáno.³² Byl zrušen institut odkazu, dokonce byl vypuštěn i institut vydědění, který byl posléze novelou znovuobnoven. Závěť bylo možné pořídit pouze ve formě notářského zápisu či holografním způsobem. V původní verzi se dědickému právu tento zákon věnoval pouze ve 28 paragrafech.³³

3.3 Období po roce 1989

Návrat demokratického režimu přispěl i k tomu, že došlo k novelizaci této strohé úpravy, ačkoliv i tak se jednalo o minimální změny. Byla rozšířena forma závěti, kdy se vrátila

²⁴ SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědické právo podle nového občanského...*s. 18.

²⁵ Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch

²⁶ SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědické právo podle nového občanského...*s. 22.

²⁷ BEZOUŠKA, Petr. *Civilněprávní otázky testovací svobody...*s. 816-829.

²⁸ BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. Praha: C. H. Beck, 2001. s. 105.

²⁹ Tamtéž.

³⁰ BEZOUŠKA, Petr. *Civilněprávní otázky testovací svobody...*s. 816-829.

³¹ SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědické právo podle nového občanského...*s. 33.

³² BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 69-70.

³³ Tamtéž.

možnost zřídit allografní testament. Závěť dostala přednost před zákonem, ačkoliv je stále řazena za intestátní dědickou posloupnost.³⁴

Stále však autonomie vůle zůstavitele, resp. testovací svoboda, zůstávala potlačena. Změnu přinesl až OZ, který vnáší řadu nových prvků a institutů.

³⁴ MIKEŠ, Jirí. *Dědictví a právo (právní poradce pro každého)*. Praha: Informatorium, 1993. s. 35.

4 Projevy testovací svobody a jejího omezení v jednotlivých pořizích pro případ smrti

V této kapitole se budu zabývat testovací svobodou v užším pojetí. Zahrnuje tedy závět', dovětek a dědickou smlouvu. V rámci této kapitoly bych se zabýval tím, jaké jsou projevy testovací svobody v rámci těchto pořizích, a také, jaké omezení musí zůstavitel strpět.

Podle obč. zák. zůstavitel takové možnosti neměl. Mohl pouze pořídit ve formě závěti, jelikož zákon neupravoval dovětek ani dědickou smlouvu.

4.1 Závět'

Závět' je patrně nejdůležitějším pořizím pro případ smrti, kterým zůstavitel může projevit svoji svobodnou vůli. Je tomu tak zejména z toho důvodu, že je mezi lidmi nejrozšířenější, do nedávna byla pouze jedinou možností, jak pořídit pro případ smrti a současně obecně k jeho sepsání není potřeba žádné další osoby.

OZ v současné době definuje testament takto: „jde o *odvolatelný projev vůle, kterým zůstavitel pro případ své smrti osobně zůstavuje jedné či více osobám alespoň podíl na pozůstalosti, případně i odkaz.*“³⁵ Jde tedy o jednostranné právní jednání zůstavitele, na které se vztahuje taktéž první část OZ. Toto právní jednání tedy musí svým účelem i obsahem odpovídat dobrým mravům a zákonu a současně musí být závět' srozumitelná.

OZ zná několik podob závěti. Jde o závět' ve formě notářského zápisu, vlastnoručně sepsanou závět', allografní testament či privilegované závěti. Zůstavitel má volnost, když si může vybrat, zda pořídí pro případ smrti závět' psanou vlastnoručně či zda například využije možnost závěti ve formě notářského zápisu. Právě závět' ve formě notářského zápisu je odborníky považována za nejlepší volbu v případě pořizích pro případ smrti, protože se jedná o veřejnou listinu, a má tak tedy značnou důkazní sílu.

Pořídit závět' je osobním právem zůstavitele, proto nemůže pořídit zástupce zůstavitele, a to ani na základě plné moci, dále je zakázáno pořídit společnou závět' několika osob, a to i u manželů.³⁶ Jelikož je závět' právním jednáním, tak k tomu, aby byla platná, je potřeba, aby měl zůstavitel právní osobnost a byl svéprávný. Lidé mají právní osobnost od svého narození až do smrti, tudíž tento předpoklad je splněn. *Svéprávnost je způsobilost nabyvat pro sebe vlastním právním jednáním práva a zavazovat se k povinnostem (právně jednat).*³⁷ Plné

³⁵ § 1494 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

³⁶ ELIÁŠ, Karel, a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku.* Praha: Wolters Kluwer ČR. 2013. s. 285.

³⁷ § 15 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

svéprávnosti se nabývá zpravidla dosažením zletilosti. Nejde ovšem o jediný způsob, dále lze plně svéprávnosti nabýt přiznáním svéprávnosti či uzavřením manželství. Je tedy potřeba, aby zůstavitel byl plně svéprávný, pokud chce pořídit ve formě závěti. V případě, že jde o nesvéprávného, tak až na výjimky nemůže pořídit pro případ smrti.

První výjimkou je případ, kdy jde o nesvéprávného, který ovšem dosáhl věku 15 – ti let. Tento nesvéprávný může pořídit závěti o svém majetku, ale je limitován formou, když je zapotřebí, aby byla taková závěť sepsána ve formě veřejné listiny (§ 1526 OZ). V současné době ovšem lze takto závěť pořídit jen ve formě notářského zápisu. Není tedy možné, aby tento nezletilý ne plně svéprávný sepsal závěť holografní či allografní. K sepsání závěti nezletilý nepotřebuje souhlasu zákonného zástupce. Avšak z dikce zákona se může zdát, že se souhlasem zákonného zástupce může nezletilý, který dovršil 15 – ti let, pořídit jakýmkoliv způsobem. V této věci se však přikláním k názoru Fialy a Beerové, kteří se domnívají, že úmyslem zákonodárce nebylo rozšířit možnost pořízení pro případ smrti takového nezletilého v případě souhlasu zákonného zástupce.³⁸ Stejný názor je vyjádřen i v důvodové zprávě.³⁹

Další výjimkou jsou osoby, které byly omezeny ve svéprávnosti. Tyto osoby jsou taktéž limitovány formou závěti, která musí být sepsána ve formě veřejné listiny.⁴⁰ Omezení ve svéprávnosti je podstatným zásahem do osobnosti člověka, je proto zapotřebí, aby k němu došlo jen v případě, kdy to bude v jeho zájmu, a nepostačí mírnější prostředky. K takovému omezení může dojít jen rozhodnutím soudu, kde by soud měl určit, v jakých záležitostech je svéprávnost omezena.⁴¹ Otázkou je, jak řešit případ, kdy je osoba omezena pouze do určité výše hospodaření s majetkem a v rozsudku není vyjádřena pořizovací nezpůsobilost. Fiala a Beerová poukazují na názor, že v této výši je automaticky zahrnuta také pořizovací nezpůsobilost.⁴² Ke stejnému názoru se přikláním také já. OZ také nově připouští, aby i osoby, které jsou omezeny ve svéprávnosti, mohly platně pořídit v jakékoli formě, a to v případě, že jsou schopny projevit vlastní vůli.⁴³ Zde lze zařadit dvojici případů. Jednak mezidobí od uzdravení do rozhodnutí o vrácení svéprávnosti dříve omezené osoby, jednak

³⁸ FIALA, Roman, BEEROVÁ, Kamila. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV...s.* 159.

³⁹ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku ze dne 4. února 2012 (konsolidovaná verze) [online]. *obcanskyzakonik.justice.cz*, 2012 [cit. 14. února 2017]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

⁴⁰ § 1528 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁴¹ ŠÍNOVÁ, Renáta. In MELZER, Filip (ed). *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013. s. 351.

⁴² FIALA, Roman, BEEROVÁ, Kamila. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV...s.* 161 či podobně ČUHELOVÁ, Kateřina. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654)*. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 295.

⁴³ § 1527 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

případy světlých okamžiků.⁴⁴ V tomto případě může nastat problém s prokázáním, že nastal právě světlý okamžik myslí. Tato otázka bude muset být řešena v rámci sporného řízení.⁴⁵ Zákon ovšem neřeší případ, kdy osoba, která trpí duševní poruchou, pořídí ještě před tím, než je omezena ve svéprávnosti. Myslím si, že v tomto případě by taková závěť byla platná. Pokud by někdo namítal duševní poruchu a neplatnost závěti, musel by tvrdit a prokázat, že osoba trpěla duševní poruchou.

Poslední výjimkou jsou osoby omezené ve svéprávnosti z důvodu chorobné závislosti na užívání alkoholu, psychotropních látek či podobných přípravků nebo na hráčské vášni. Zde nejde o limitaci v rámci formy, nýbrž v rozsahu majetku. Taková osoba totiž může pořídít pouze o polovině pozůstalosti, přičemž zbývající část připadne zákonným dědicům. Pokud by ovšem tato osoba neměla žádného zákonného dědice a dědit by měl stát, neuplatní se toto pravidlo a zůstavitel může pořídít o celé závěti. Smyslem tohoto omezení je ochrana zákonných dědiců.⁴⁶

OZ také připouští možnost tzv. negativní závěti. Jedná se o závěť či ustanovení v závěti, kdy zůstavitel neurčí dědice, ale naopak vysloví přání, aby dědic, který by jinak byl povolán k dědění, nedědil. Může se tak stát například slovy: „*Nepřeji si, aby cokoli po mé smrti nabyl můj nezdárný synovec Hugo.*“⁴⁷ Takto ovšem nemůže prohlásit o jakékoliv osobě. Zůstavitel nemůže vyloučit nepominutelné dědice, tedy své potomky. Ty však může vydědit.

Obč. zák. definici závěti nepřinášel, vše bylo ponecháno na právní teorii a učebnicích. Stejně jako současná právní úprava mohl zůstavitel pořídít závěť holografní, allografní nebo ve formě notářského zápisu. Ovšem allografní závěť přibyla až od roku 1992, do té doby bylo možné pořídít platně závěť pouze dvěma způsoby.⁴⁸ Obecně platilo, že osoba, která je plně způsobilá k právnímu jednání, tak má způsobilost sepsat závěť.⁴⁹ Pokud se jednalo o nezletilého, který nedosáhl věku 15-ti let, o osobu, která byla zbavena nebo omezena ve způsobilosti v rozsahu, jenž vylučuje pořízení závěti, anebo trpí duševní poruchou, jenž ji činí nezpůsobilou k danému právnímu jednání nezpůsobilou, tak bylo vyloučeno pořízení platné

⁴⁴ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku ze dne 4. února 2012 (konsolidovaná verze) [online]. obcanskyzakonik.justice.cz, 2012 [cit. 14. února 2017]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

⁴⁵ FIALA, Roman, BEEROVÁ, Kamila. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV...*s. 161.

⁴⁶ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku ze dne 4. února 2012 (konsolidovaná verze) [online]. obcanskyzakonik.justice.cz, 2012 [cit. 14. února 2017]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

⁴⁷ FIALA, Roman, BEEROVÁ, Kamila. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV...*s. 98.

⁴⁸ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost...*s. 75

⁴⁹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost...*s. 71

závěti.⁵⁰ Pokud však šlo o nezletilého, který byl starší 15-ti let, tak stejně jako nyní mohl pořídit závěť ve formě notářského zápisu.

Negativní závěť nebyla přípustná, což bylo dovozováno z toho, že k vyloučení jiných dědiců postačí, pokud zůstavitel ustanovil v závěti jiné dědice.⁵¹

4.1.1 Náležitosti závěti

Závěť obecně musí být sepsána v písemné formě. Výjimku v tomto tvoří tzv. závěti s úlevami, kdy zákon umožňuje, aby závěť byla pořízena v jiné formě.⁵² Potom ovšem musí být splněny jiné náležitosti, které jsou vyžadovány. Tyto privilegované závěti lze nazvat novinkou v českém právním řádu, nicméně historicky jde o tradiční institut, který se v českém právním řádu vyskytoval do roku 1950. O těchto privilegovaných testamentech bude pojednáno v další části práce.

Aby závěť byla platná, je nezbytné, aby zůstavitel určil alespoň jednu osobu dědice, případně odkazovníka.⁵³ Dědicem může být prakticky kdokoliv. Může jím být jak fyzická osoba, tak právnická osoba, a to i taková, která má teprve vzniknout.⁵⁴ Dědicem může být i osoba bez bližšího určení, jako je např. rodina, spolužáci, zaměstnanci apod.⁵⁵

Dědicem může být jen osoba, která má právní osobnost. Fyzická osoba má právní osobnost od svého narození až do smrti. OZ přiznává právní osobnost i dosud nenarozenému dítěti, pokud se narodí živé, tzv. nasciturovi, a to v případě, že to vyhovuje jeho zájmům, a to pomocí právní fikce.⁵⁶ Nasciturus tudíž může být také dědicem, je dědicky způsobilý. Pojem zájem nascitura je zapotřebí posuzovat objektivně.⁵⁷ Zájem tedy nelze chápat v úzkém smyslu jen jako určitou právní výhodu, kdy nevznikají žádné povinnosti. Zájmu nascitura není na škodu, pokud jej zatíží nějaké povinnosti. Tak i v případě, že je dědictví zatíženo dluhy, může být nasciturus dědicem.⁵⁸ Právnická osoba má právní osobnost od jejího vzniku do zániku.

Označení osoby dědice není zákonem nijak explicitně stanoveno. Je však zřejmé, že zůstavitel by měl pro označení osoby dědice volit takové údaje, aby ji nebylo možné zaměnit s jinou osobou. U fyzické osoby jde tedy o jméno, příjmení, datum narození a případně i

⁵⁰ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed.). *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 1. svazek. § 1 – 487*. Praha: Linde, 2008. s. 1236.

⁵¹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost...*s. 99.

⁵² FIALA, Roman, BEEROVÁ, Kamila. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV...*s. 173-174.

⁵³ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014. s. 54.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi...*s. 56.

⁵⁶ srov. § 25 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁷ DOLEŽAL, Adam, DOLEŽAL, Tomáš, TĚGL, Petr. In MELZER, Filip (ed). *Občanský zákoník – velký komentář...*s. 323-324.

⁵⁸ Tamtéž.

bydliště. Pokud by fyzická osoba byla označena jinak, např. příbuzenským vztahem, je takové označení možné, pokud však nelze dojít k záměně.⁵⁹ Právnícká osoba je dostatečně označena, pokud je uveden název a identifikační číslo.

OZ dále vyžaduje, aby v závěti byl určen alespoň podíl na pozůstalosti. Zůstavitel tedy má uvést, zda dědic nabyde celou pozůstalost či zda pouze nějakou část, přičemž má popsat, jak velká má ta část být. Může být určena různým způsobem, např. zlomkem, procentem či i jednotlivou věcí. Absence takového určení ovšem nemusí mít za takové následky jako opomenutí dědice, jelikož tuto absenci mohou nahradit ustanovení zákona.⁶⁰

Sice jsem zmínil, že dědicem může být prakticky kdokoliv, ovšem to tak zcela jasně neplatí. Zákon upravuje tzv. dědickou nezpůsobilost, kdy, pokud jsou naplněny zákonem stanovené důvody, tak je z dědického práva osoba, která je jinak objektivně způsobilým dědicem, vyloučena. Není třeba aktivního jednání zůstavitele, aby tato osoba nedědila. K takové nezpůsobilosti dojde ze zákona a pozůstalostní soud k ní z úřední povinnosti přihlíží.⁶¹ Zůstavitel tedy o takové nezpůsobilosti nemusí vědět. Úprava se částečně kryje s úpravou vydědění, ovšem, podle mého názoru, hlavně z důvodu nevědomosti zůstavitele, je potřebná. Rozdíl mezi dědickou nezpůsobilostí a vyděděním spočívá obecně v tom, že k dědické nezpůsobilosti dochází bez toho, aby zůstavitel jakkoli jednal, kdežto vydědění předpokládá aktivní právní jednání zůstavitele.⁶² Jedná se o případy, kdy se dědic dopustí určitého zavrženého jednání vůči osobě zůstavitele či jeho blízkým osobám nebo vůči poslední vůli.

Prvním případem je, že se osoba dopustí činu povahy úmyslného trestného činu proti zůstaviteli, jeho předku, potomku či manželu (§ 1481 OZ). Jedná se o taxativní výčet, nelze jej tedy rozšířit i na jiné osoby. Na základě § 3020 OZ ovšem mezi tyto osoby bude patřit taktéž registrovaný partner. K tomu, aby došlo k naplnění tohoto důvodu, postačí, že se dědic dopustí činu povahy úmyslného trestného činu. Z dikce zákona je tedy zřejmé, že není zapotřebí, aby osoba byla za takový čin postižena či odsouzena, dokonce může i dojít k amnestii, přesto bude dědicky nezpůsobilá. Stejně tak může být dědicky nezpůsobilým i ten, kdo není trestně odpovědný z důvodu věku⁶³ či nepříčetnosti⁶⁴. Soud v řízení o dědictví je vázán pravomocným rozhodnutím o tom, že byl spáchán trestný čin, přečin či přestupek.⁶⁵

⁵⁹ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*...s. 55.

⁶⁰ viz. § 1499–1503 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁶¹ FIALA, Roman, BEEROVÁ, Kamila. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV*...s. 36-38.

⁶² SVOBODA, Jiří. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV*...s. 415.

⁶³ srov. § 25 TZ

⁶⁴ srov. § 26 TZ

⁶⁵ Zpráva Nejvyššího soudu ČSR ze dne 4. dubna 1979, sp. zn.Cpj 169/78

Druhým případem je dopuštění se zavrženíhodného činu proti zůstavitelově poslední vůli (§ 1481 OZ). OZ v tomto ustanovení přináší demonstrativní výčet chování, jako je např. donucení či překažení projevu poslední vůle. Tyto důvody v zásadě spočívají v aktivním jednání zůstavitele, ale již prvorepubliková judikatura dovodila, že takového činu se lze dopustit i opomenutím.⁶⁶ K takovému jednání může dojít nejen za života zůstavitele, ale i po jeho smrti.⁶⁷ Takovou dědickou nezpůsobilost však může způsobit pouze úmyslné jednání, které lze považovat vzhledem k formě, intenzitě či účinku za zavrženíhodné.⁶⁸

Dopustí-li se dědic takového jednání, tak i přesto nemusí dojít k jeho vyloučení z dědického práva. OZ totiž upravuje možnost prominutí ze strany zůstavitele. K takovému prominutí musí dojít ze strany zůstavitele výslovně, a to v ústní či písemné formě. Není možné, aby k tomu došlo konkludentně. Souhlasím s názorem Fialy a Beerové, že pokud dojde k sepsání pořízení pro případ smrti ve prospěch dědice potom, co se dědic dopustil zavrženíhodného činu zakládající dědickou nezpůsobilost, tak nejde o prominutí tohoto činu, a to z důvodů, že k dědické nezpůsobilosti může dojít i bez vědomí zůstavitele a taktéž nejde o výslovné prominutí, z něhož by plynulo, že o činu zůstavitel věděl.⁶⁹

OZ současně upravuje další dva důvody dědické nezpůsobilosti. Patří zde vyloučení zůstavitelova manžela jako zákonného dědice, pokud v den zůstavitelovy smrti probíhá řízení o rozvod zahájené na zůstavitelův návrh podaný v důsledku toho, že se manžel vůči zůstaviteli dopustil činu naplňujícího znaky domácího násilí a vyloučení rodiče ze zákonné posloupnosti po dítěti, pokud byl zbaven rodičovské odpovědnosti z důvodu, že ji nebo její výkon zneužíval či jej z vlastní viny závažným způsobem zanedbával (§ 1482 OZ). Tyto důvody se ovšem týkají zákonné dědické posloupnosti, a proto se vzhledem k tématu mé diplomové práce, zaměřené na testovací svobodu a omezení, jimi nebudu zabírat.

Aby se jednalo o platnou závěť podle obč. zák., musela být sepsána v písemné formě. Jiným způsobem nebylo možné závěť platně pořídit. Dále bylo předpokladem platnosti ustanovení dědice k dědictví jako celku nebo k jeho poměrné části, popř. i k jednotlivé věci či hodnotě z dědictví.⁷⁰

Obč. zák. taktéž upravoval dědickou nezpůsobilost (původně dědická nehodnost), přičemž stejně jako OZ vycházel z určitého neakceptovatelného chování dědice. Prvním důvodem dědické nezpůsobilosti bylo dopuštění se úmyslného trestného činu proti zůstaviteli,

⁶⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 17. listopadu 1926, sp. zn. Rv I 875/26

⁶⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. září 2016 sp.zn. 21 Cdo 5543/2015

⁶⁸ FIALA, Roman, BEEROVÁ, Kamila. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV...s.* 39 – 40.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ FIALA, Roman, MIKEŠ, Jiří. In ŠVESTKA, Jiří (ed). *Občanský zákoník II. § 460 až 880. Komentář.* Praha: C. H. Beck, 2009. s. 1440.

jeho manželu, dětem nebo rodičům (§ 469 obč. zák.). Jednalo se ovšem o užší vymezení, co se týče osob, proti kterým lze tento čin spáchat. Současně k naplnění bylo zapotřebí, aby byl spáchán úmyslný trestný čin. Toto vyvolávalo pochybnosti, zda se tento případ vztahuje i na osoby, které nejsou trestně odpovědné.⁷¹ Druhým důvodem bylo zavrženíhodné jednání proti projevu poslední vůle zůstavitele (469 obč. zák.). Oproti OZ v obč. zák. nebyl demonstrativní výčet činů. Obč. zák. stejně jako OZ upravoval možnost odpuštění takového činu. Problémem bylo, že odpustit tento čin bylo možné i konkludentně. To ovšem způsobovalo v praxi obtíže a mohlo dojít k interpretaci chování zůstavitele tak, že docházelo k podsouvání vůle, kterou zůstavitel neměl.⁷² Další důvody nebyly upraveny. OZ tedy jasně vychází z předchozí úpravy a navazuje na ni, ovšem přináší určité změny, kterými řeší problémy.

4.1.2 Holografní testament

Holografním testamentem rozumíme závěť sepsanou vlastní rukou zůstavitele. Jedná se o nejrozšířenější pořízení pro případ smrti. Je tomu tak patrně proto, že nevyžaduje žádné náklady pro zůstavitele a není potřeba žádných dalších osob k jejímu pořízení než zůstavitele. Nevýhodou je naopak, že zůstavitel může takovou závěť pořídit v rozmaru či mrzutosti, aniž by důkladně zvážil tento krok.⁷³ Další nevýhodou je, že vlastní text závěti nemusí být čitelný. Pokud by tomu tak bylo, nemusela by být závěť platná z důvodu nesrozumitelnosti.⁷⁴

Aby závěť byla platná, je potřeba, aby ji tedy zůstavitel sepsal vlastnoručně a taktéž ji vlastnoručně podepsal. Chybí-li některá z těchto náležitostí, jde o absolutně neplatnou závěť.⁷⁵ Je lhostejno, zda-li zůstavitel užije při psaní závěti tiskací či psací styl písma. Pokud by však zůstavitel použil pro sepsání závěti psací stroj a závěť následně podepsal, nebyla by platná.⁷⁶ Nelze však akceptovat vedení zůstavitelovy ruky při psaní holografní závěti.⁷⁷ Naopak v případě, pokud je zůstavitel zdravotně postižen, je akceptováno, aby závěť napsal a podepsal nohou či protézou, pokud je tento způsob psaní u něj možný a obvyklý.⁷⁸ Stejně tak je akceptováno, pokud byla závěť sepsána nedominantní rukou zůstavitele.⁷⁹ Myslím si, že v dnešní době moderních technologií může snadno dojít k neplatnosti závěti z důvodu formy,

⁷¹ MIKEŠ, Jiří, MUŽIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. Praha: Leges, 2011. s. 26.

⁷² Důvodová zpráva k občanskému zákoníku ze dne 4. února 2012 (konsolidovaná verze) [online]. občanskýzákonik.justice.cz, 2012 [cit. 16. února 2017]. Dostupné na <<http://obcanskýzákonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

⁷³ MIKEŠ, Jiří, MUŽIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*...s. 103.

⁷⁴ SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědické právo podle nového občanského*...s. 58.

⁷⁵ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*...s. 62.

⁷⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 6. dubna 1944, sp. zn. Rv II 377/43

⁷⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. dubna 2008, sp. zn. 21 Cdo 1744/2008

⁷⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. listopadu 2005, sp. zn. 30 Cdo 2567/2004

⁷⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. prosince 2001, sp. zn. 30 Cdo 1975/2001

protože mnoho lidí svou závěť sepíše na počítači, vytiskne a následně podepíše, a tím způsobí její neplatnost.

Ohledně vlastnoručního podpisu závěti se vedly mnohé debaty, resp. o tom, co lze ještě považovat za vlastnoruční podpis a co nelze. Není pochyb o tom, že podpisem se obecně rozumí napsání celého jména a příjmení. Mikeš a Muzikář připouští např. i zkrácené rodné jméno nebo použití vžitého lichotivého jména (místo Josef jen J. či Jos.).⁸⁰ Judikaturou bylo dovozeno, že i pouhé příjmení zůstavitele, pokud o totožnosti podpisu nejsou pochyby, je akceptovatelné.⁸¹ Pokud však zůstavitel použije jako podpis jen své jméno bez příjmení či pouze vztah k dědici, nelze toto akceptovat.⁸² Mikeš a Muzikář však možnost uvedení pouze vztahu k adresátovi připouští.⁸³ Podpis jménem, které zůstavitel používá běžně v právním styku, či užití pseudonymu by taktéž měly být akceptovány.⁸⁴ Podpis zůstavitele má být umístěn na konci textu.

Závěť může být sepsána na jakémkoli nositeli. Nemusí se tedy nutně jednat o papír. Může být sepsána i např. na manžetovém rukávu.⁸⁵ Stejně tak závěť nemusí jako závěť být označena.

Důležitou součástí testamentu je uvedení jeho datace. Nejedná se ovšem o náležitost, která by vždy způsobovala neplatnost závěti. Pokud zůstavitel pořídil pouze jednu závěť nebo pokud pořídil více závětí, ale tyto si vzájemně neodporují, nezpůsobuje absence datace závěti její neplatnost.⁸⁶ Obecně by ovšem ze závěti měl být datum pořízení zřejmý. Současná právní úprava neklade tak přísné nároky na datum jako předchozí. Stačí, že pouze bude zřejmé, kdy závěť byla pořízena. Jako dostačující tedy může být např. označení na sv. Jirí 2013.⁸⁷ Z hlediska právní jistoty však je důrazně doporučováno uvádět datum v závěti. Podle mého názoru si lze představit i situaci, kdy vedle sebe budou dva testamenty, z nichž jeden bude datovaný např. rokem 2017 a druhý nebude datovaný, nicméně v něm např. bude vyjádřeno, že zůstavitel odkazuje svému synovi televizi koupenou roku 2018. Jestliže OZ stanovuje v § 1494 odst. 2, že závěť má být vyložena takovým způsobem, aby bylo co nejvíce vyhověno vůli zůstavitele, tak potom porovnáním těchto závětí lze zcela jasně zjistit, která závěť byla

⁸⁰ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*...s. 103.

⁸¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. ledna 1983, sp. zn. R 51/1984

⁸² SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*...s. 63 či podobně usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2009, sp. zn. 21 Cdo 51/2008

⁸³ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*...s. 103.

⁸⁴ srov. § 77 odst. 2 a § 79 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁵ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*...s. 61 – 62.

⁸⁶ Tamtéž.

⁸⁷ Tamtéž.

sepsána dříve a která později. Je třeba hledat skutečnou vůli zůstavitele a důvody pro to, aby závěť byla platná.

Touto formou tedy nemůže pořídit pro případ smrti osoba, která nemůže číst a psát. Stejně tak nemůže takto pořídit nezletilý.⁸⁸

Úprava holografní závěti se v obč. zák. byla v podstatných náležitostech prakticky stejná jako v OZ. Zůstavitel, aby taková závěť byla platná, musel závěť napsat vlastní rukou a taktéž ji vlastnoručně podepsat. Nicméně v případě datace závěti byla předchozí úprava striktnější. K platnosti holografní závěti bylo požadováno, aby v ní zůstavitel uvedl den, měsíc a rok, kdy závěť byla podepsána. I tento údaj musel být napsán vlastní rukou zůstavitele, jinak se nejednalo o závěť napsanou vlastní rukou zůstavitele.⁸⁹

Kromě této změny pro úpravu v obč. zák. platilo stejné, jako bylo popsáno u úpravy v OZ.

4.1.3 Allografní testament

Allografní závětí rozumíme závěť, kterou zůstavitel nese-psal vlastní rukou. Zůstavitel tak může tuto závěť napsat na psacím stroji, na počítači či ji nechat sepsat jinou osobou. Ovšem je zapotřebí, aby takovou závěť vlastnoručně podepsal. Zákon rozlišuje prostou a speciální allografní závěť, kdy zůstavitel trpí nějakým smyslovým postižením. Typickým omezením této závěti je přítomnost několika svědků. Jejich počet závisí na typu této allografní závěti. V případě prosté allografní závěti zákon vyžaduje dva svědky a u speciálních tři svědky, případně i další osoby (předčítatel, tlumočník).

Svědkem závěti ovšem nemůže být kdokoli. Fiala a Beerová rozlišují svědeckou nezpůsobilost na absolutní a relativní.⁹⁰ Absolutně nezpůsobilým svědkem je osoba, která nemůže být svědkem jakékoli závěti. Jde o osoby, které nejsou plně svéprávné a osoby mladší 18-ti let. Relativně nezpůsobilým svědkem je svědek, který nemůže působit jako svědek určitého pořizovatele. Jde o případ, kdy by tato osoba měla ze závěti dědit či byla odkazovníkem, dále osoba, která je dědici či odkazovníku osobou blízkou. Toto svědectví, na rozdíl od absolutně nezpůsobilého svědka, nezpůsobuje neplatnost celé závěti, ale jen její části, v níž se této osobě něco zůstavuje.⁹¹ Ovšem myslím si, že takové rozdělení svědků na absolutně a relativně svědecky nezpůsobilé, není správné, jelikož i „absolutně nezpůsobilý

⁸⁸ srov. § 1526 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁸⁹ FIALA, Roman, MIKEŠ, Jiří. In ŠVESTKA, Jiří (ed). *Občanský zákoník II.* §... s. 1450.

⁹⁰ FIALA, Roman, BEEROVÁ, Kamila. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV...*s. 194.

⁹¹ Tamtéž.

svědek“ může být v případě privilegovaných závětí svědkem závěti. O tom bude pojednáno v podkapitole týkající se privilegovaných závětí.

Obecně tedy svědkem může být pouze osoba, která má plnou svéprávnost.⁹² Účelem přítomnosti svědka je potvrdit totožnost zůstavitele jako osoby, která závěť pořídila, a prohlášení zůstavitele o závěti jako projevu jeho poslední vůle.⁹³ Svědek nemusí znát obsah závěti, ani nemusí být přítomni sepsání závěti. Zůstavitel pouze před nimi musí výslovně prohlásit, že listina obsahuje jeho poslední vůli. Pouhé konkludentní vyjádření nepostačuje k tomu, aby vznikla závěť.⁹⁴ Svědci však tomuto prohlášení musí být přítomni současně. V jiném případě by šlo o rozpor se zákonem.⁹⁵ Zákon dále požaduje, aby svědkem nebyla osoba, která není znalá jazyka, nebo způsobu dorozumívání, v němž se projev vůle činí.⁹⁶ Jelikož ovšem svědek nemusí znát obsah závěti a jejich účelem je pouze, aby potvrdili, že listina obsahuje poslední vůli zůstavitele, tak se stejně jako Bednář domnívám, že svědci musí rozumět jazyku, ve kterém zůstavitel prohlašuje, že listina obsahuje jeho poslední vůli.⁹⁷ Osoba, která byla přítomna pouze náhodou, není svědkem.⁹⁸

Svědci musí závěť podepsat. Zpravidla se také k podpisu připojuje doložka, která obsahuje na vlastnost osoby jako svědka a údaje, podle kterých jej lze zjistit.⁹⁹ Zákon tedy nevyžaduje jako jednu z podmínek a nechává na svědkovi, zda k podpisu připojí i údaje o své osobě. Při výběru svědků závěti by zůstavitel měl volit osoby, u nichž lze předpokládat, že jej přežijí, přestože skutečnost, že svědek zemře před zůstavitelovou smrtí, nezpůsobuje neplatnost závěti, ovšem zvyšuje se riziko možnosti neplatnosti smlouvy v případě sporu o platnost závěti, a současně jsou důvěryhodné.¹⁰⁰

Speciální allografní závěti jsou takové, které pořizuje osoba mající smyslové postižení. Zákon upravuje pořízení závěti osobou, která je nevidomá, a osobou smyslově postiženou, která nemůže číst či psát. Tyto osoby mohou pořídít za přísnějších podmínek. Je tomu tak z důvodu, aby tyto osoby byly chráněny před případným zneužitím jejich nedostatku vůči nim a vůči dalším osobám.

⁹² § 1539 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁹³ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku ze dne 4. února 2012 (konsolidovaná verze) [online]. občanskýzákoník.justice.cz, 2012 [cit. 20. února 2017]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

⁹⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. prosince 2011, sp. zn. 21 Cdo 3332/2009.

⁹⁵ FIALA, Roman, BEEROVÁ, Kamila. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV*...s. 181.

⁹⁶ § 1539 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁷ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*...s. 79.

⁹⁸ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. dubna 1997, sp. zn. 2 Cdon 988/96.

⁹⁹ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*...s. 64-65.

¹⁰⁰ Tamtéž.

Osobou nevidomou chápe judikatura osobu, jíž zrakové postižení (nekompenzovatelné technickými či jinými pomůckami) zcela znemožňuje, popř. podstatně snižuje možnost v celém rozsahu vnímat okolnosti pořízení závěti, o nichž má svědčit.¹⁰¹ Taková osoba může pořídit závěť tak, že se nejprve seznámí s jejím obsahem, kdy ji svědek, který ji nese-psal, přečte nahlas. Je tomu tak proto, že nevidomá osoba nemá jinou možnost, jak se seznámit s obsahem takové listiny.¹⁰² Následně zůstavitel před třemi přítomnými svědky potvrdí, že jde o listinu obsahující jeho poslední vůli. Zákon explicitně vyjadřuje současnou přítomnost svědků.

Osoba smyslově postižená je zejména osoba, která má zrakové či sluchové postižení různého stupně, případně i kombinace obou těchto postižení (hluchoslepý) či osoba němá.¹⁰³ Tato osoba současně také nemůže číst ani psát. Takto smyslově postižená osoba může allografní závěť pořídit za takovýchto podmínek. Zůstavitel nejdříve projeví svoji poslední vůli před třemi přítomnými svědky, jež jsou přítomni současně, následně svědek, který závěť nepsal, přetlumočí obsah listiny zvláštním způsobem dorozumívání, který si zůstavitel zvolil a kterému rozumí všichni svědci.¹⁰⁴ Poté zůstavitel tímto způsobem před svědky potvrdí, že listina obsahuje jeho poslední vůli.

Pro oba tyto způsoby navíc platí, že v závěti musí být uvedeno, že zůstavitel nemůže číst ani psát (nevidomá osoba je rovněž osobou se smyslovým postižením, která nemůže číst ani psát), kdo sepsal závěť, kdo ji přečetl či tlumočil a jak bylo potvrzeno, že listina obsahuje poslední vůli zůstavitele.¹⁰⁵ Listina musí být podepsána zůstavitelem. Pokud by nebyl schopen zůstavitel listinu podepsat, může použít na listinu vlastní znamení, ke kterému se připíše jméno zůstavitele.¹⁰⁶

Obč. zák. v původním znění allografní závěť vůbec neupravoval. Byla do něj navržena až novelou v roce 1991, a to v § 476b. Právní úprava byla v zásadě stejná jako v OZ, taktéž tuto závěť musel zůstavitel vlastnoručně podepsat a přede svědky prohlásit, že jde o jeho poslední vůli. Obč. zák. sice hovoří o tom, že zůstavitel musí před svědky *výslovně projevít*, že listina obsahuje jeho poslední vůli, a současný OZ obsahuje spojení *výslovně prohlásit*, avšak dle Fialy a Beerové zde nedochází k žádnému významnému posunu, neboť i judikatura

¹⁰¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. listopadu 2005, sp. zn. 30 Cdo 2567/2004

¹⁰² SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*...s. 65.

¹⁰³ FIALA, Roman, BEEROVÁ, Kamila. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV*...s. 186.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ § 1536 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁶ srov. § 563 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

vykládala pojem projevít tak, aby zůstavitel projevili svou vůli výslovně, nevzbuzujíc žádné pochybnosti, že listina obsahuje jeho poslední vůli.¹⁰⁷

Obč. zák. také upravoval speciální allografní závěti. Jednou z nich byla závěť osoby, která nemůže číst ani psát (§ 476c odst. 1 obč. zák.). Tato závěť také nebyla obsažena v původním znění obč. zák., ale byla do něj včleněna až novelou v roce 1991. Do té doby mohly tyto osoby pořídit závěť pouze ve formě notářského zápisu, kdy vedle notáře museli být přítomni i dva svědci.¹⁰⁸ K platnosti této allografní závěti bylo zapotřebí, aby zůstavitel projevili poslední vůli před současně přítomnými třemi svědky v listině, která byla přečtena a svědky podepsána. Současně musel zůstavitel potvrdit, že listina obsahuje jeho poslední vůli. OZ takovou závěť ze své úpravy vypustil, a to zejména z toho důvodu, že takové závěti byly nejčastěji falšované.¹⁰⁹

Dále obč. zák. upravoval závěť osoby nevidomé (§ 476d odst. 3 obč. zák.). Ta mohla projevít poslední vůli taktéž před třemi současně přítomnými svědky. Nakonec upravoval závěť osoby neslyšící a hluchoslepé, která nemůže psát ani číst (§ 476d odst. 4 obč. zák.). Taková osoba mohla projevít svou vůli před třemi současně přítomnými svědky, kteří ovládali komunikaci hluchoslepých či neslyšících, kterou si zůstavitel zvolil, a to v listině, která byla tlumočena do této komunikace. Aby bylo zřejmé, proč byla zvolena taková forma závěti, tak musí v textu být uvedené, že zůstavitel nemůže psát ani číst, kdo danou listinu napsal, kdo ji přečetl a jak zůstavitel potvrdil, že tato listina obsahuje jeho pravou vůli.¹¹⁰

Svědék musel být způsobilý k právním úkonům. Úprava v obč. zák. navíc výslovně stanovuje, že nezpůsobilým svědkem byla osoba slepá, hluchá či němá. Pokud by některý ze svědků tento požadavek nesplnil, byla by závěť neplatná.¹¹¹ Taktéž musel stejně jako v OZ připojit na závěť svůj podpis.

4.1.4 Veřejná listina

Závěť ve formě veřejné listiny je další možností zůstavitele, jak pořídit o svém majetku. „*Veřejná listina je listina vydaná orgánem veřejné moci v mezích jeho pravomoci nebo listina, kterou za veřejnou listinu prohlásí zákon; to neplatí, pokud trpí takovými vadami, že se na ni hledí, jako by veřejnou listinou nebyla.*“¹¹² Veřejná listina má ohromnou důkazní

¹⁰⁷ FIALA, Roman, BEEROVÁ, Kamila. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV*...s. 182.

¹⁰⁸ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*...s. 81.

¹⁰⁹ FIALA, Roman, BEEROVÁ, Kamila. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV*...s. 185.

¹¹⁰ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*...s. 107.

¹¹¹ FIALA, Roman, MIKEŠ, Jiří. In ŠVESTKA, Jiří (ed). *Občanský zákoník II. §*... s. 1454.

¹¹² § 567 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

sílu. Jejím specifikem je veřejná víra v jejich pravost a správnost.¹¹³ O veřejné listině nelze pochybovat. Pokud by někdo chtěl obsah veřejné listiny namítat, pochybovat o něm, tak musí přinést důkazy, musí prokázat opak.

OZ upřesňuje, co se rozumí pod pojmem veřejná listina. Veřejnou listinou tedy chápe primárně notářský zápis, navíc se připouští možnost nahrazení notářského zápisu rozhodnutím, kterým orgán veřejné moci schvaluje smír nebo jiný projev vůle, pokud to nevyklučuje jeho povaha.¹¹⁴ Za současného stavu lze považovat za závěť pořízenou ve formě veřejné listiny také privilegované závěti¹¹⁵, o kterých bude pojednáno v další kapitole.

Závěť ve formě veřejné listiny (notářského zápisu) tedy sepisují notáři – osoby, které stát pověřil notářským úřadem.¹¹⁶ Notář má široké znalosti o tom, jak musí být taková závěť sepsána a jak pojmout přání zůstavitele o pořízení o majetku. Jak má takový notářský zápis vypadat a co vše musí obsahovat, tak upravuje NotŘ. Pokud by chyběla náležitost, která je nezbytnou náležitostí notářského zápisu, tak potom nelze tuto listinu považovat za notářský zápis a ani za veřejnou listinu.¹¹⁷ Závěť ve formě notářského zápisu se navíc eviduje v Evidenci právních jednání pro případ smrti. Po jejím sepsání notář do informačního systému evidence zapíše požadované údaje podle Předpisu Notářské komory České republiky o Evidenci právních jednání pro případ smrti.

Kromě náležitostí vyžadovaných NotŘ (např. místo, den a rok, kdy došlo k pořízení závěti, jméno, příjmení a sídlo notáře, otisk úředního razítka notáře a jeho podpis atd.¹¹⁸) musí také tato závěť splňovat náležitosti vyžadované OZ. Takovouto formou závěti může pořídit pouze osoba, která má pořizovací způsobilost.¹¹⁹ Notář má při sepisování takové závěti povinnost se přesvědčit o tom, zde se projev vůle zůstavitele děje s rozvahou, vážně a bez donucení. Pokud by byl zůstavitel zjevně rozrušený nebo rozčilený, tak není možné přijmout požadavek na sepsání závěti.¹²⁰

Výhodou závěti ve formě notářského zápisu je již zmíněná velká důkazní síla. Navíc notář má povinnost uložit sepsanou závěť do sbírky notářských zápisů, takže kdykoli po smrti zůstavitele bude závěť dohledatelná a nezůstane někde ztracena. Naopak nevýhodou může být zejména finanční ohodnocení za takový úkon a taktéž časová náročnost, protože nejprve je potřeba se na takovém úkonu s notářem domluvit a teprve poté je možné jeho sepsání. Jde o

¹¹³ KLEIN, Šimon. Veřejné listiny a jejich důkazní síla. *Ad Notam*, 2014, roč. 20, č. 4. s. 3 – 6.

¹¹⁴ § 3026 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁵ srov. § 1547 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁶ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*...s. 58.

¹¹⁷ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. dubna 1976, sp. zn. 4 Cz 34/76

¹¹⁸ srov. § 63 NotŘ

¹¹⁹ FIALA, Roman, BEEROVÁ, Kamila. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV*...s. 191.

¹²⁰ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*...s. 59.

formu závěti, která je doporučována všemi odborníky. Tato forma je doporučována mnohými odborníky. I já si myslím, že by zůstavitel měl volit tuto formu závěti, a to právě z důvodů uvedených výše. Jelikož jde o celý majetek zůstavitele, tak by měl spíše využít této formy, kde bude mít jistotu, že právě podle jeho vůle bude naloženo s jeho majetkem po smrti.

Toto byl případ, kdy zůstavitel má možnost zvolit si tuto formu závěti. OZ ovšem v některých případech obligatorně vyžaduje formu veřejné listiny. Jde o nesvéprávného nezletilého, který ovšem dovršil 15 – ti let věku (§ 1526 OZ), dále ten, kdo byl omezen ve svéprávnosti v rámci tohoto omezení, pokud se ovšem neuzdravil (§ 1528 odst. 1), poté osoba, která nemůže ani číst, ani psát a současně není schopna se na listinu podepsat či jinak udělat vlastní znamení (§ 1535 odst. 2), a osoba, jenž je v péči zdravotnického nebo sociálního zařízení, a pořizuje ve prospěch zaměstnance tohoto zařízení či osoby, která zde jinak působí (§ 1493). Pokud by zůstavitel pořízením pro případ smrti zakládal nadaci nebo ústav, OZ taktéž stanovuje obligatorně formu veřejné závěti (§ 309 odst. 1, 4, § 418 OZ).

I obč. zák. umožňoval pořídit závěť ve formě veřejné listiny, resp. jedině ve formě notářského zápisu (§ 476d odst. 1 obč. zák.). Takto o svém majetku mohl pořídit každý, kdo byl způsobilý zřídit závěť.¹²¹ Původně se sepsání závěti oznamovalo okresnímu soudu, v jehož obvodu měl zůstavitel trvalé bydliště, posléze již v centrální evidenci závětí.¹²² V původním znění obč. zák. obligatorní formou závěti ve formě notářského zápisu musely pořídit osoby, které nemohly číst ani psát. Novelami došlo posléze k rozšíření, kdy takto mohl pořídit i nezletilý starší 15 – ti let a zůstavitel v případě, když zřizoval závěť nadaci.¹²³ OZ tedy v zásadě přejímá tuto úpravu a navazuje na ni.

4.1.5 Privilegované závěti

Závěť představuje projevení přání zůstavitele, jak má být naloženo s jeho majetkem, mělo by k němu dojít po uvážení a zralé úvaze. Ovšem mohou nastat situace, zaviněné vnějšími okolnostmi, kdy člověk takto nemůže využít nabízené možnosti a třeba i důkladně promyslet, ale i přesto chce mít osud svého majetku ve vlastních rukou a rozhodnout o něm. Právě na takové situace cílí možnost pořízení pro případ smrti závěťmi s úlevami, tzv. privilegovanými závěťmi, kdy dochází ke zmírnění obecných požadavků závěti.¹²⁴

¹²¹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost...*s. 82.

¹²² Tamtéž.

¹²³ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi...*s. 110-111.

¹²⁴ ELIÁŠ, Karel. Privilegované závěti a osnova českého občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2009, roč. 15, č. 2. s. 41 – 45.

Institut privilegovaných závětí má kořeny již v římském právu. Nyní dochází k jeho návratu do českého právního řádu po více než 60 letech, neboť obč. zák., ani předchozí právní úpravy tuto možnost neznaly.¹²⁵

Zákon za splnění určitých podmínek umožňuje pořídit závěť ústně. První možností pořízení závěti ústně je případ, kdy se osoba ocitne pro nenadálou událost v patrném a bezprostředním ohrožení života.¹²⁶ Ohrožení života musí být objektivní, nestačí tedy domněnka zůstavitele, že je jeho život v ohrožení, přestože ve skutečnosti tomu tak není.¹²⁷ Důvodem tohoto ohrožení života musí být nenadálá událost, jež spočívá v tom, že nikdo nemohl s vynaložením obvyklých sil zjistit, že v dané oblasti hrozí nebezpečí.¹²⁸ Fiala a Beerová uvádí např. člověk v hořícím domě či po těžké havárii.

Druhou možností je případ, kdy se osoba nachází v místě, kde je běžný společenský styk ochromen následkem mimořádné události a po zůstaviteli nelze rozumně požadovat, aby pořídil v jiné formě.¹²⁹ Zůstavitel v tomto případě nemusí být ohrožen na životě, ale je omezen v běžném společenském styku kvůli mimořádné události. Např. Svoboda touto mimořádnou událostí chápe povodeň či sněhovou kalamitu. Současně musí být splněna podmínka, že zůstavitel nemůže bez větších potíží pořídit závěť v jiné formě, např. holografní.

Nastane-li některá z těchto situací, OZ umožňuje, aby zůstavitel závěť pořídil ústně před třemi současně přítomnými svědky. Zákon sice explicitně nevyžaduje, aby svědci pořídili o této poslední vůli zůstavitele záznam, ovšem pokud jej nepořídí, tak dědickým titulem by byl protokol o jejich výslechu.¹³⁰ Pokud by svědci pořídili záznam, tak zákon nestanoví formální náležitosti, nicméně by měli uvést co nejpřesněji, co pořizovatel závěti uvedl, a údaje o svědcích.¹³¹ Platnost takové závěti je nicméně časově omezena, a to na dobu 2 týdnů, a to za podmínky, že zůstavitel zůstane naživu.

Dalšími privilegovanými závěťmi jsou závěť pořízená před starostou obce, na jejímž území se zůstavitel nachází, na palubě námořního plavidla či letadla před velitelem tohoto plavidla či letadla, popř. jejich zástupce, nebo ve vojenském konfliktu před velitelem vojenské jednotky či jiným vojákem v hodnosti důstojníka či vyšší, kdy tyto osoby poslední

¹²⁵ KŘIVSKÁ, Miloslava. Privilegované závěti. *Ad Notam*, 2013, roč. 18, č. 5. s. 9 – 10.

¹²⁶ § 1542 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹²⁷ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*...s. 67.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ § 1542 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹³⁰ FIALA, Roman, BEEROVÁ, Kamila. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV*...s. 201.

¹³¹ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*...s. 67-68.

vůli zůstavitele zaznamenají. Podmínkou těchto závětí je, aby byly pořízeny za přítomnosti dvou svědků.

Zákon v těchto případech navíc stanoví podmínky, které pokud jsou splněny, tak se takto pořízená závěť považuje za veřejnou listinu. To ovšem neplatí pro ústní závěti. Aby závěť byla veřejnou listinou, tak osoba, která zaznamenala poslední vůli zůstavitele, tento záznam musí spolu se svědky podepsat, musí jej za přítomnosti obou svědků zůstaviteli přečíst a zůstavitel musí potvrdit, že jde o projev jeho poslední vůle.¹³² OZ hovoří pouze o přítomnosti obou svědků, nikoli o současné přítomnosti, jako je tomu u allografní závěti. Nevyžaduje tedy, aby svědci byli současně přítomni. Podle Fialy a Beerové může tedy k takovému jednání svědků dojít samostatně.¹³³ Důležité je, že pokud některá z těchto náležitostí chybí, nezpůsobuje to neplatnost závěti, pouze se ovšem nejedná o závěť ve formě veřejné listiny.

Stejně jako závěti pořízené ústně, tak i tyto závěti před osobou, která je k tomu zákonem určena, jsou časově omezeny. Platnosti taková závěť pozbývá uplynutím tří měsíců ode dne pořízení.¹³⁴

Zvláštní podmínky, resp. úlevy mají i svědkové takových závětí. Na rozdíl od allografní závěti může svědkem v těchto případech být i osoba, která dosáhla patnáctého roku věku, a i osoba, která byla omezena ve svéprávnosti, a to v případě, že jsou způsobilé věrohodně popsat skutečnosti významné pro platnost závěti.¹³⁵ Svědek, a i zůstavitel taktéž nutně nemusí závěť podepsat. „*Chybějící podpis zůstavitele nebo svědka totiž nezpůsobuje neplatnost závěti, jestliže je v listině uveden důvod, proč zůstavitel nebo svědek listinu nepodepsal, a je-li tento důvod závažný, např. že zůstavitel nebo svědek nemohl psát.*“¹³⁶

4.1.6 Zrušení závěti

Závěť je právním jednáním, jehož právní účinky nastávají až smrtí zůstavitele. Za dobu života tedy zůstavitel není testamentem nijak vázán, může jej měnit, může klidně také pořídit několik závětí a taktéž může testament kdykoliv zrušit. Zrušit závěť lze pořízením nové závěti, odvoláním závěti nebo jejím zničením.

V případě pořízení nové závěti OZ stanoví, že dřívější závěť se pořízením novější zrušuje, pokud co do obsahu nelze vedle ní obstát (§ 1576 OZ). Z tohoto tedy vyplývá, že ne každá nová závěť ruší závěť dřívější. Pokud by zůstavitel pořídil několik závětí, které jsou ovšem svým obsahem různé, tak budou obě platné. Aby došlo ke zrušení závěti, tak zůstavitel

¹³² § 1547 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹³³ FIALA, Roman, BEEROVÁ, Kamila. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV*...s. 213.

¹³⁴ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*...s. 68-69.

¹³⁵ § 1548 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník ve znění pozdějších předpisů.

¹³⁶ FIALA, Roman, BEEROVÁ, Kamila. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV*...s. 215.

musí v nové závěti pořídit minimálně ve stejném rozsahu, v jakém pořídil ve starší závěti. Není podstatné, v jaké formě byla dřívější a v jaké pozdější závěť sepsána, i holografní pozdější závěť může zrušit dřívější závěť ve formě veřejné listiny.¹³⁷ Otázkou je, ke kterému okamžiku hodnotit, zda dřívější závěť obstojí vedle novější. Myslím si, že by to mělo být k okamžiku smrti zůstavitele, jelikož až jeho smrtí nabývá závěť účinnosti. Do té doby zde vedle sebe stojí dvě závěti, které ovšem nemají účinky. Pokud by však zůstavitel dřívější závěť zrušil novějším testamentem, a ten posléze taktéž zrušil, OZ obsahuje vyvratitelnou domněnku, že tato dřívější závěť nepozbyla platnosti, a hledí se na ni jako by nebyla zrušena.¹³⁸ Jedná se o obnovení či obživení dřívější závěti. Tím dochází k prolomení dřívější judikatury, která konstatovala, že odvoláním či zničením pozdější závěti se neobnovuje platnost předchozí závěti.¹³⁹

Další možností je odvolání závěti. OZ stanoví, že odvolat závěť lze jen ve formě předepsané pro pořízení závěti.¹⁴⁰ Závěť lze tedy odvolat holografně, allografně, formou veřejné listiny nebo v případě splnění podmínek i ve formě privilegované závěti. Není ovšem třeba, aby k odvolání došlo ve stejné formě, v níž je závěť sepsána. Aby bylo odvolání závěti platné, musí dojít k výslovnému odvolání. Musí být tedy zřejmá vůle zůstavitele, jenž směřuje ke zrušení závěti. Odvolat lze i všechny závěti, které zůstavitel pořídil, nebo pouze některé či si může vybrat, které konkrétní závěti odvolá.¹⁴¹

Pokud zůstavitel pořídil závěť ve formě veřejné listiny, a dojde-li k jejímu vydání, považuje se závěť za odvolanou. Pokud tedy dojde pořizovatel závěti k notáři a požádá o vydání závěti, notář mu ji vydá a závěť je odvolána. K takovému odvolání dochází vydáním závěti a lze ji vydat pouze pořizovateli osobně.¹⁴² Takto sepsaná závěť se ovšem může stát opět platnou závětí, a to pokud by zůstavitel před svědky prohlásil, že listina obsahuje jeho poslední vůli a spolu se svědky se podepsal.

Poslední možností je odvolání závěti mlčky, neboli její zničení. Jedná se o faktickou likvidaci listiny, jež obsahuje závěť. Existuje mnoho způsobů, jak zničit listinu. Může se tak stát např. skartováním, roztrháním či spálením, ale i jejím přeškrtnutím.¹⁴³ Někdy se může stát, že zůstavitel vyhotoví více stejnopisů závěti. Aby byla taková závěť zrušena, pak je zapotřebí, aby zůstavitel zničil všechny vyhotovené stejnopisy. „*Pokud pořizovatel závěti nezničí*

¹³⁷ FIALA, Roman, BEEROVÁ, Kamila. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV...*s. 271.

¹³⁸ § 1580 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹³⁹ srov. např. usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. května 1980, sp. zn. 11 Co 127/80

¹⁴⁰ § 1577 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁴¹ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi...*s. 82.

¹⁴² SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi...*s. 84.

¹⁴³ FIALA, Roman, BEEROVÁ, Kamila. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV...*s. 273.

všechny stejnopisy závěti pouze z důvodu, že o existenci dalšího stejnopisu netušil, je potřeba vycházet z toho, že k odvolání závěti takto došlo a naopak, pokud pořizovatel závěti nezničil všechny stejnopisy závěti s vědomím, že ještě další stejnopis existuje, pak k odvolání závěti dojít nemohlo.¹⁴⁴ Může také nastat situace, kdy dojde ke zničení závěti, ovšem nedošlo k němu úmyslným jednáním zůstavitele. Například shoří dům, ve kterém je závěť uložena. Pokud by se o tom zůstavitel nedozvěděl, tak by tedy nedošlo k odvolání závěti. Závěť by byla nadále platná, pouze by neexistoval materiální nosič. Není zde totiž zrušovací úmysl zůstavitele. Jestliže by se ovšem o takovém zrušení závěti zůstavitel dozvěděl, ovšem nic by neudělal, tak je nepochybné, že jeho vůle směřovala ke zrušení závěti. Je otázkou, jak to bude v případě, když závěť zničí osoba odlišná od zůstavitele. Pokud by tato osoba jednala sama, aniž by o tom zůstavitel věděl, nedošlo by tedy ke zrušení závěti, a navíc by byla případně založena dědická nezpůsobilost tohoto ničitele. Ale co kdyby tato osoba odlišná od zůstavitele zničila jeho závěť na zůstavitelův výslovný příkaz? Judikatura sice říká, že takové jednání musí být provedeno zůstavitelem osobně¹⁴⁵, ale já se spíše přikláním k názoru Svobody a Kličky. Ti zastávají názor, že pokud dá zůstavitel výslovný příkaz této třetí osobě, aby závěť zničila, je takové zrušení závěti platné.¹⁴⁶ Je patrné, že zůstavitel zde má jasně vůli k tomu, aby závěť byla zničena. Pouze k likvidaci listiny použije třetí osobu.

Právní úprava v obč. zák. umožňovala zrušit závět stejnými způsoby, jako je nyní upraveno v OZ. Ovšem byla kritizována za to, že jí není věnována v zákoně dostatečná pozornost.¹⁴⁷ První možností bylo pořízení novější závěti, přičemž dřívější byla zrušena, pokud vedle ní nemohla obstát. Jak jsem již zmínil výše, bylo dovozováno, že pozdější závěť ruší dřívější, a to bez ohledu na to, jestli bude pozdější závěť zrušena nebo ne. Dále bylo možné odvolat závěť. Stejně jako nyní, i předchozí právní úprava vyžadovala, aby odvolání splňovalo předpoklady, jaké vyžaduje zákon pro sepsání závěti. Neexistovala ovšem možnost, aby byla závěť odvolána vydáním závěti ve formě notářského zápisu.¹⁴⁸ Poslední možností bylo zničení listiny obsahující závěť. Pokud by zůstavitel vyhotovil několik stejnopisů závěti, tak k jejímu zničení musel zničit všechny stejnopisy. V případě, že by na nějaký zapomněl, tak by závěť zůstávala v platnosti. Úprava v OZ vychází z úpravy v obč. zák., jen ji v mnohém ji rozvádí a přináší některé změny.

¹⁴⁴ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*...s. 83.

¹⁴⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. srpna 2013, sp. zn. 21 Cdo 2242/2012 či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. března 2008, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006

¹⁴⁶ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*...s. 82-83.

¹⁴⁷ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*...s. 112.

¹⁴⁸ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*...s. 89.

4.2 Dědická smlouva

Dědická smlouva je dalším porizením pro případ smrti. Obč. zák. možnost porizení pro případ smrti ve formě dědické smlouvy neznal. Nejde ovšem o novinku v českém právním řádu. Úprava OZO znala tento institut, když připouštěla uzavření smlouvy pouze mezi manželi.¹⁴⁹ Tuto smlouvu ovšem také mohli uzavřít i snoubenci, ale účinnost byla podmíněna uzavřením manželství.¹⁵⁰

OZ nyní stanovuje, že „*dědickou smlouvou povolává zůstavitel druhou smluvní stranu nebo třetí osobu za dědice nebo odkazovníka a druhá smluvní strana to přijímá*“.¹⁵¹ Dědická smlouva je tedy, na rozdíl od závěti, dvoustranné právní jednání. To je patrně asi její největší výhoda, protože s ní nemůže být jednostranně naloženo jako se závětí, kterou může zůstavitel zničit, odvolat či změnit tak, že vedle sebe obtojí dvě závěti.¹⁵² Jelikož jde tedy o smlouvu, užijí se na dědickou smlouvu obecná ustanovení o závazcích (§ 1721 a násl. OZ) a o smlouvě (§ 1724 a násl. OZ). Tato smlouva může být uzavřena jak úplatně, tak i bezúplatně, přičemž úplata může spočívat např. i v naturálním plnění či zajišťování péče.¹⁵³

K tomu, aby mohl zůstavitel uzavřít dědickou smlouvu, je opět, stejně jako u závěti, zapotřebí, aby měl pořizovací způsobilost pro uzavření dědické smlouvy. OZ vyžaduje, aby zůstavitel byl plně svéprávný a taktéž zletilý. Ke svéprávnosti a zletilosti viz kapitola 4.1. Pokud by ovšem zůstavitel byl omezen ve svéprávnosti, tak OZ připouští výjimku z plné svéprávnosti a takovou smlouvu může uzavřít, ovšem pouze se souhlasem opatrovníka. Není ovšem řešena otázka, zda se má jednat o předchozí či následný souhlas. Jistě bude vhodnější cestou předchozí souhlas. Ale v případě následného souhlasu by mohlo dojít ke konvalidaci tohoto jednání, pokud by jej schválil opatrovník.¹⁵⁴

Zákon vyžaduje rovněž přísnější formu pro uzavření dědické smlouvy. Aby byla dědická smlouva uzavřena platným způsobem, je zapotřebí, aby byla uzavřena ve formě veřejné listiny. Jak jsem již zmínil v kapitole 4.1.3, bude se jednat o notářský zápis. Požadavek na notářský zápis plyne ze závažnosti právního jednání, jímž je dědická smlouva, a z požadavků, aby se dědická smlouva nestala předmětem sporů o její pravost či nepravost.¹⁵⁵

¹⁴⁹ § 602 císařského patentu č. 946/1811 Sb. z. s., obecný občanský zákoník rakouský

¹⁵⁰ DOBEŠOVÁ, Lenka. Dědická smlouva, aneb „staronový dědický titul“. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2012, č. 3, s. 292 – 298.

¹⁵¹ § 1582 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁵² ŠEŠINA, Martin. Pořizení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2012, roč. 18, č. 3, s. 3 – 8.

¹⁵³ BÍLEK, Petr. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV*...s. 282.

¹⁵⁴ § 65 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁵⁵ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*...s. 87.

Pokud by se některá ze stran rozhodla, že se na takovém jednání u notáře nechá zastoupit, není to možné. Zákon totiž upravuje zákaz zastoupení. Strany tedy musí být přítomny osobně uzavření smlouvy. U zůstavitele s tímto požadavkem nebudou komplikace, ovšem v případě druhé strany, pokud by jí byla právnická osoba, nastává problém. Právnická osoba totiž nejedná osobně, ovšem jedná za ni statutární orgán.¹⁵⁶ Ovšem ustanovení upravující dědickou smlouvu, jak jsem zmínil, zakazují zastoupení a vyžadují osobní jednání. Může se tedy zdát, že právnická osoba nemůže být smluvní stranou dědické smlouvy. Já souhlasím s názorem Svobody a Kličky, že i právnická osoba může být stranou dědické smlouvy, a že bude potřeba soudní judikatury, aby rozhodla, jaký názor je ten správný.¹⁵⁷ Navíc si myslím, že tento problém lze vyřešit i přes dědickou smlouvu ve prospěch třetí osoby, kdy právnická osoba by byla touto třetí osobou. Potom by jí zůstavitel mohl přenechat majetek skrze druhou smluvní stranu, v tomto případě statutární orgán.

Zůstavitel ovšem nemůže pořídit dědickou smlouvou o celé pozůstalosti, pouze o určité části. Je stanoveno, že dědickou smlouvou lze pořídit maximálně o třech čtvrtinách pozůstalosti (§ 1585 odst. 1 OZ). Zbýlá čtvrtina je ponechána, aby o ní mohl zůstavitel pořídit ostatními pořízeními. Pokud by i přesto chtěl zůstavitel smluvnímu dědici tuto čtvrtinu zanechat, může tak učinit, ale ne dědickou smlouvou, ale závětí.¹⁵⁸ V případě osoby, která byla omezena ve svéprávnosti pro chorobnou závislost na požívání alkoholu, užívání psychotropních látek nebo podobných přípravků či jedů nebo chorobnou závislost na hráčekké vášni představující závažnou duševní poruchu, tak taková osoba může pořídit dědickou smlouvou jen o majetku, o kterém je způsobilá pořídit závěť, přičemž opět musí z tohoto majetku zůstat čtvrtina vyhrazená pro pořízení podle zvláště projevené vůle.¹⁵⁹ Z celé pozůstalosti tak může pořídit pouze maximálně ve výši třech osmin.¹⁶⁰ Otázkou je, k jakému časovému okamžiku vztáhnout požadavek pořízení nejvýše o třech čtvrtinách pozůstalosti, zda k okamžiku uzavření smlouvy nebo ke smrti zůstavitele. Svoboda a Klein zastávají názor, že se má posuzovat k okamžiku smrti zůstavitele. Dále je sporné, jak to bude v případě, když zůstavitel pořídi smlouvou ve větším rozsahu než tři čtvrtiny pozůstalosti. Zákon v § 1591 říká, že pokud nejsou splněny podmínky § 1585, jde o neplatnou dědickou smlouvu, která ovšem pokud splňuje náležitosti závěti, může mít platnost závěti. Bílek dovozuje, že pokud nejsou dodrženy podmínky § 1585, jde o relativní neplatnost celého právního jednání, tedy

¹⁵⁶ srov. § 151 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁵⁷ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*...s. 87.

¹⁵⁸ DOBEŠOVÁ, Lenka. Dědická smlouva, aneb „staronový dědický titul“. *Časopis pro právní vědu a praxi*...s. 292 – 298.

¹⁵⁹ § 1585 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹⁶⁰ BÍLEK, Petr. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV*...s. 291.

dědické smlouvy.¹⁶¹ Svoboda a Klička mají odlišný názor, kdy podle nich je dědická smlouva v části převyšující zákonnou výši neplatná, ale považuje se za závět'.¹⁶² Já si myslím, že Bílkův názor není správný a přikláním se k názoru Svobody a Kličky. Myslím si, že může dojít ke kombinaci ustanovení § 1585 a § 1591, kdy by tedy taková dědická smlouva byla do výše tří čtvrtin platná, a ve zbytku by se jednalo o platnou závět', jelikož taková smlouva musí být sepsána ve formě notářského zápisu a je tedy předpoklad, že budou splněny náležitosti závěti.

Zrušení dědické smlouvy je možné několika způsoby. Jelikož jde o smlouvu, tak je možné, aby byla zrušena podle obecných ustanovení o závazcích, a to např. splněním, odstoupením od smlouvy či výpovědí. Přestože se k jednání, kterým se ruší právní vztahy, nevyžaduje forma, jenž zakládá právní vztahy¹⁶³, Bílek dovozuje, že i toto jednání v případě dědické smlouvy by mělo mít formu veřejné listiny.¹⁶⁴ Dále může být dědická smlouva zrušena dohodou stran, a to tak, že dojde ke zrušení smlouvy bez dalšího, nebo bude sjednána nová dědická smlouva, která nahradí starou.¹⁶⁵ V obou případech k tomu musí dojít ve formě veřejné listiny. Poslední možností je zrušení dědické smlouvy závětí. K takovému zrušení dojde v případě, že smluvní dědic dá souhlas se zrušením povinností z dědické smlouvy, a to ve formě veřejné listiny (§ 1590).

Zvláštním případem dědické smlouvy je smlouva, kterou mezi sebou uzavírají manželé či snoubenci, kteří chtějí vstoupit do manželství. Ti totiž mohou uzavřít dědickou smlouvu tak, že se manželé povolávají navzájem za dědice. Pokud jde o snoubence, tak taková dědická smlouva nabude účinků až vznikem manželství. V případě rozvodu se manželé mohou dohodnout v dědické smlouvě tak, že rozvodem se práva a povinnosti z dědické smlouvy ruší. Jinak platí obecná ustanovení o dědické smlouvě, o kterých je pojednáno výše.

4.3 Dovětek

Dovětek (kodicil) je posledním pořízením pro případ smrti. OZ neobsahuje definici dovětku, pouze říká, k čemu slouží. „*Dovětkem může zůstavitel nařídít odkaz, stanovit odkazovníku nebo dědici podmínku, nebo doložit čas anebo uložit odkazovníku nebo dědici příkaz.*“¹⁶⁶ Souhlasím s Fialou a Beerovou, že tento výčet nebude úplný. Je taktéž možné, aby zůstavitel dovětkem povolal správce pozůstalosti (§ 1556 odst. 1) či určil osobu, která má

¹⁶¹ BÍLEK, Petr. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV*...s. 303.

¹⁶² SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*...s. 88.

¹⁶³ srov. HANDLAR, Jiří. In LAVICKÝ, Petr (ed). *Občanský zákoník I. Obecná část*...s. 2034.

¹⁶⁴ BÍLEK, Petr. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV*...s. 300.

¹⁶⁵ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*...s. 89.

¹⁶⁶ § 1498 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

právo vymáhat splnění jeho příkazu (§ 1571).¹⁶⁷ Dovětek může být zpravidla určitým dodatkem k pořízení závětí, pokud zůstavitel něco opomenul či nezmínil v závěti.

Dovětek můžeme rozlišit na testamentární kodicil a intestátní kodicil. Testamentární kodicil je pořízen vedle, resp. spolu se závětí, kdežto intestátní je pořízen samostatně, aniž by byla pořízena závěť.¹⁶⁸ Rozdíl mezi nimi spočívá v tom, že u intestátního kodicilu lze nařídít odkaz či stanovit podmínku pouze odkazovníkovi nebo zákonnému dědici, zatímco i u testamentárního kodicilu kromě nich i závětnímu dědici.¹⁶⁹

OZ v § 1498 stanoví, že pro dovětek platí obdobně ustanovení o závěti. Zůstavitel tedy musí být způsobilý k pořízení závěti, například musí splňovat obecná ustanovení o právním jednání, musí být způsobilý k takovému právnímu jednání či za něj nemůže pořídit zástupce. Stejně tak jako závěť, i kodicil lze pořídit ve formě soukromé listiny, a to psané a podepsané vlastnoručně či podepsané vlastnoručně za účasti dvou svědků, nebo ve formě veřejné listiny.

Dále bych se ovšem zabýval pouze stanovením podmínky, doložením času nebo příkazu, a to z důvodu, že obecně se stanovení podmínky, doložení času či příkazu nazývá vedlejšími doložkami v závěti, a souvisí tedy i se závětí.

Vedlejší doložky můžeme obecně říct, že jsou přípustné, a to bez jakéhokoli omezení, až na čtyři výjimky. Pokud vedlejší doložka směřuje pouze ke zřejmému obtěžování dědice či odkazovníka ze zjevné zůstavitelovy svévole, tak se k takové doložce nepřihlíží (§ 1551 odst. 2 věta první OZ). Co se rozumí pod pojmem zřejmé obtěžování ze zjevné zůstavitelovy svévole, tak je ponechán na budoucí judikatuře.¹⁷⁰ Není ovšem možné, aby byla doložka posuzována pouze ze strany dědice, jelikož patrně vždy by se jednalo o obtěžování. Bude potřeba, aby se taková doložka posuzovala se znalostí konkrétní situace ve vztahu k osobě zůstavitele a dědice či odkazovníka.¹⁷¹ Svoboda a Klička vidí jako příklad zřejmého obtěžování ze zjevné zůstavitelovy svévole nařízení, jímž by zůstavitel uložil dědici či odkazovníku vystudovat vysokou školu, třeba obor jaderné fyziky, přestože tato osoba vzhledem ke svým schopnostem nemohla vykonat ani maturitní zkoušku.¹⁷²

Také se nepřihlíží k doložce, která zjevně odporuje veřejnému pořádku nebo je nesrozumitelná (§ 1551 odst. 2). Úprava nesrozumitelnosti je vlastně zdvojená, jelikož je

¹⁶⁷ FIALA, Roman, BEEROVÁ, Kamila. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV*...s. 103.

¹⁶⁸ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku ze dne 4. února 2012 (konsolidovaná verze) [online]. obcanskyzakonik.justice.cz, 2012 [cit. 1. března 2017]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

¹⁶⁹ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*...s. 73.

¹⁷⁰ Tamtéž.

¹⁷¹ BÍLEK, Petr. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV*...s. 221.

¹⁷² SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*...s. 73-74.

upravena jako vada právního jednání již v § 553 odst. 1 OZ.¹⁷³ Aby doložka byla nesrozumitelná, musí být obecně nesrozumitelná, nikoli nesrozumitelná pouze osobě, kterou omezuje.¹⁷⁴ Podle Svobody a Kličky jde např. o pořádek slov, který by nedával žádný smysl.¹⁷⁵ Ovšem je zapotřební, aby se obsah vyložil tak, aby bylo co nejvíce vyhověno zůstaviteli.

Rozporem s veřejným pořádkem chápe Svoboda a Klička zejména případ, kdy určité právní jednání je podle cizího právního řádu platné, ovšem podle českého právního řádu jde o zapovězené právní jednání. Takto může být rozporné např. mnohoženství.¹⁷⁶

Konečně se nepřihlíží k doložce, kterou zůstavitel ukládá dědici či odkazovníku, aby uzavřel nebo neuzavřel manželství, popřípadě aby v manželství setrval, nebo aby manželství zrušil. Ovšem zůstavitel může zřídit někomu právo na dobu, než uzavře manželství (§ 1552 OZ). Může jít např. o právo bydlení či nadzákonné výživné.¹⁷⁷ Ve smyslu § 3020 OZ se tato úprava vztahuje i na registrované partnerství. Pokud by taková doložka byla sjednána v dědické smlouvě, mohla by tato doložka být platná. Jde totiž o smlouvu, kde se tato omezení u vedlejších doložek neuplatní, a pokud na takovou doložku smluvní dědic přistoupil, měla by tedy být platná.

Obč. zák. úpravu dovětku nijak neupravoval, nebylo možné takto pořídit pro případ smrti. Co se týče ovšem vedlejších doložek, obč. zák. výslovně stanovoval, že jakékoli podmínky připojené k závěti nemají právní následky (§ 478 obč. zák.). Praxe se shodovala na tom, že obecně nebyly připuštěny žádné vedlejší doložky. Výjimku tvořil zůstavitelův příkaz k započtení, popř. soudní praxe dovodila, že se přihlíží i k ustanovení náhradního dědice či stanovení povinnosti jednoho závětního dědice, aby jiného vyplatil v penězích.¹⁷⁸

¹⁷³ BÍLEK, Petr. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV*...s. 221.

¹⁷⁴ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*...s. 74.

¹⁷⁵ Tamtéž.

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ Tamtéž.

¹⁷⁸ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel (ed.). *Občanský zákoník. Velký akademický ...* s. 1282-1283.

5 Nepominutelný dědic jako institut omezení testovací svobody

Jedním z omezení testovací svobody je úprava nepominutelných dědiců. Jde o vymezení určitého okruhu osob, které mají právo na povinný díl, a tím představují pro zůstavitele překážku v jeho pořizovací volnosti.¹⁷⁹ Opomenutí těchto osob v závěti nemá za následek její neplatnost.

Okruh těchto prošel určitým historickým vývojem a dnes mezi nepominutelné dědice řadíme potomky zůstavitele, tedy jeho děti, a pokud nedědí, tak jejich potomky (§ 1643 odst. 1). OZ mezi nepominutelné dědice nezařazuje manžela či rodiče zůstavitele. Těmto osobám je ovšem přiznáváno právo na zaopatření (§ 1666-1668).

V souvislosti s rekodifikací soukromého práva se často diskutovala otázka, zda by neměl být okruh nepominutelných dědiců rozšířen. Např. Horák má i nyní za to, že by okruh měl být širší.¹⁸⁰ Často se v souvislosti s okruhem nepominutelných dědiců uvádí příklad německé právní úpravy. Ta mezi tohoto okruhu řadí mimo potomky zůstavitele také i jeho rodiče, manžela nebo registrovaného partnera.¹⁸¹ Na povinný díl mají právo děti zůstavitele a jeho manžel, kteří se mohou domáhat výplaty svého povinného dílu nebo jeho poměrné části, pokud nežijí, tak děti potomků zůstavitele, a teprve pokud nejsou žádní potomci, tak přichází na řadu zůstavitelovi rodiče.¹⁸² Velikost povinného dílu činí polovinu zákonného podílu.¹⁸³

Velikost povinného dílu se odvíjí od toho, zda se jedná o potomka zletilého či nezletilého. V případě, že se jedná o nezletilého potomka, OZ stanovuje, že se mu musí dostat alespoň tři čtvrtiny (3/4) zákonného podílu. Jde – li o zletilého, pak má právo, aby obdržel jednu čtvrtinu (1/4) zákonného podílu.

OZ přiznává nepominutelnému dědici právo na peněžní částku, jenž se rovná hodnotě jeho povinného dílu, a nemá právo na podíl z pozůstalosti (§ 1654 odst. 1). Ochrana nepominutelného dědice tedy spočívá v tom, že pokud jej zůstavitel neuvedl v závěti, tak má nepominutelný dědic právo na vyplacení velikosti svého podílu peněžní částkou, a to vůči dědicům či odkazovníkům. Nepominutelný dědic se však může dohodnout se závětními dědici i jinak, než je peněžní částka, třeba že mu bude vydána věc z pozůstalosti. OZ sice mluví o nepominutelném dědici, ovšem tento nepominutelný dědic má právo na peněžní

¹⁷⁹ FIALA, Roman, BEEROVÁ, Kamila. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV...*s. 84.

¹⁸⁰ HORÁK, Ondřej. *Zamyšlení nad autonomií vůle a povinným dílem v novém občanském zákoníku* [online]. casopis.vsehrd.cz, 21. 2. 2017 [cit. 28. 2. 2017]. Dostupné na <<http://casopis.vsehrd.cz/2017/02/zamysleni-nad-autonomii-vule-a-povinnym-dilem-v-novem-obcanskem-zakoniku/>>.

¹⁸¹ RAINER, Frank. *Erbrecht*. 3. Auflage. München: C. H. Beck, 2005. s. 270 – 271.

¹⁸² Tamtéž.

¹⁸³ SCHLÜTER, Wilfried. *Erbrecht*. 15. Auflage. München: C. H. Beck. 2004. s. 375

částku. Z právního hlediska tedy nepominutelný dědic není ve skutečnosti dědicem, ale je věřitelem, resp. zákonným odkazovníkem.¹⁸⁴

Účelem institutu nepominutelného dědice zejména ochrana příbuzných zůstavitele proti jeho libovůli a také odpovědnost zůstavitele za své potomky, a to zejména za nezletilé.¹⁸⁵

Zůstavitel může nepominutelnému dědici zůstavit povinný díl v podobě dědického podílu nebo odkazu, přičemž takový povinný díl musí zůstat zcela nezatížen (§ 1644 odst. 1). Pokud by zůstavitel zůstavil nebo odkázal nepominutelnému dědici víc, než kolik je jeho povinný díl, tak tato omezující nařízení se vztahují jen na část, která přesahuje hodnotu povinného dílu.¹⁸⁶ Těmito nařízeními je např. doložení času či stanovení podmínky. Ovšem jelikož se velikost zákonného dědického podílu a povinného dílu stanoví ke dni smrti zůstavitele, tak bude obtížné určit, jaká je přesná velikost povinného dílu. Proto tak bude muset zůstavitel jen odhadovat tu část dědictví, kterou lze zatížit nařízením.¹⁸⁷

OZ obsahuje taktéž instituty, které omezují nepominutelného dědice. Patří zde započtení na povinný díl a na dědický podíl.¹⁸⁸

S institutem nepominutelných dědiců souvisí institut práva na nutnou výživu. Jde totiž o případ, kdy potomek, který se stal dědicky nezpůsobilý či byl platně vyděděn, a tak tedy nemá právo na povinný díl, má právo na určité zaopatření, tedy na nutnou výživu. Aby ovšem měl toto právo, musí splnit současně dvě podmínky. První podmínkou je, že se tomuto potomkovi nedostává nutné výživy, tedy nemá alespoň takový příjem, jenž by mu umožňoval základní bydlení a obživu.¹⁸⁹ Druhou podmínkou je neschopnost se sám živit (nejenom prací, ale i prodejem vlastního majetku). Současně ovšem se tento potomek nesmí stát dědicky nezpůsobilý z důvodu, že se vůči zůstaviteli (popř. jeho manžel, předku či potomku) dopustil činu povahy úmyslného trestného činu. Toto právo taktéž nevznikne, pokud dědí na místě nepominutelného dědice jeho potomek nebo pokud byl potomek nepominutelného dědice na jeho místě povolán k povinnému dílu. Výše práva na povinný díl je stanovena tak, že tato osoba nemůže dostat z pozůstalosti více, než kolik by činil jeho povinný díl. Právo na zaopatření mají i jiné osoby, ovšem vzhledem k tématu diplomové práce se jimi nebudu zabírat.

¹⁸⁴ HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 11, s. 381 – 386.

¹⁸⁵ FIALA, Roman, BEEROVÁ, Kamila. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV...*s. 83.

¹⁸⁶ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi...*s. 25.

¹⁸⁷ Tamtéž.

¹⁸⁸ HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském...s. 381 – 386.

¹⁸⁹ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi...*s. 26-27.

Obč. zák. však na rozdíl od OZ tuto kategorii nijak nepojmenovával, ovšem v odborné literatuře se můžeme setkat s označením neopomenutelných dědiců.¹⁹⁰ Okruh nepominutelných dědiců v obč. zák. se nijak nelišil od úpravy v OZ. Taktéž mezi ně patřili pouze potomci zůstavitele. V případě, že se jednalo o nezletilého potomka, musel dostat tolik, kolik činil jeho zákonný dědický podíl (§ 479 obč. zák.). Pokud šlo o zletilého potomka, tak podle prvotní úpravy musel dostat tolik, kolik činily tři čtvrtiny jeho zákonného podílu, a po novele v roce došlo ke změně, kdy musel dostat jednu polovinu svého zákonného podílu. Zásadní rozdíl spočívá v tom, že nepominutelný dědic měl právo na povinný podíl (dnes povinný díl), a tak musel kořistit na majetku z pozůstalosti. Mnohdy tak došlo k vnučenému spoluvlastnictví. Na rozdíl od OZ však obč. zák. chápal nepominutelné dědice jako dědice, jenž má dědické právo.¹⁹¹ Pokud by zůstavitel nepominutelné dědice opomenul potomky ve své závěti, jednalo se o relativní neplatnost (§ 40a obč. zák.). Úprava práva na nutnou výživu nebyla nijak upravena.

Vyvstává ovšem otázka, zda lze v případě nepominutelného dědice a jeho práva na povinný díl opravdu mluvit o omezení testovací svobody zůstavitele. Ten si totiž může v závěti fakticky za své dědice zvolit kohokoli, závěť bude platná a vlastně tak k omezení jeho pořizovací svobody nikterak nedochází. Spíše nastává situace, že je omezen zůstavitelův dědic. Vůči němu se totiž nepominutelný dědic stává věřitelem a má právo na peněžní částku, která se rovná hodnotě povinného dílu. Proto si myslím, že není potřeba mluvit v případě nepominutelného dědice o omezení testovací svobody zůstavitele, ale spíše o omezení dědice.

¹⁹⁰ srov. např. FIALA, Roman, MIKEŠ, Jiří. In ŠVESTKA, Jiří (ed). *Občanský zákoník II.* §... s. 1459.

¹⁹¹ HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském...s. 381 – 386.

6 Vydědění

Vydědění je možnost zůstavitele, kterou může nepominutelnému dědici odejmout právo na povinný díl, pokud jsou splněny důvody uvedené v OZ. Ty spočívají v určitém zavrženíhodném chování dědice. Aby vůbec došlo k vydědění, je zapotřebí, aby zůstavitel jednal, projevil svoji vůli. Obecně se vyžaduje, aby zůstavitel výslovně projevil vůli, že dědice vyděďuje. To však neplatí zcela bezvýjimečně. Pokud se nepominutelný dědic dopustí činu, jenž naplňuje znaky některého ze zákonných důvodů vydědění, a zůstavitel jej v závěti opomene, přičemž k tomuto opomenutí došlo vědomě, tak se toto opomenutí považuje za vydědění dědice, ke kterému došlo mlčky a po právu.¹⁹² Vydědit může zůstavitel nepominutelného dědice buď zcela, nebo zčásti, což bylo dovozeno již dříve judikaturou.¹⁹³

Vydědění lze provést v prohlášení o vydědění. Forma tohoto prohlášení je stejná jako u závěti, primárně tedy v písemné formě, ovšem pokud budou splněny podmínky pro ústní závěť, lze toto prohlášení nepochybně učinit i v ústní formě.¹⁹⁴ Prohlášení může být pořízeno buď jako samostatná listina, nebo může být součástí pořízení pro případ smrti.¹⁹⁵ Pokud by zůstavitel např. sepsal závěť ve formě veřejné listiny a následně chtěl vydědit potomka, tak nemusí takto pořídit opět ve formě veřejné listiny, ale stačí, pokud naplní náležitosti jiného druhu závěti a takto může vydědit.

OZ nijak explicitně neupravuje požadavky na pořizovací způsobilost zůstavitele, co se týče vydědění. Pokud by pořídila prohlášení o vydědění osoba, která byla omezena ve svéprávnosti, tak se Svoboda a Klička domnívají, že lze analogicky použít úpravu týkající závěti.¹⁹⁶ Pak by tedy tato osoba mohla pořídit prohlášení o vydědění pouze ve formě veřejné listiny.

Vydědit lze výlučně nepominutelné dědice. OZ nevyklučuje možnost vydědění nezletilého plně nesvéprávného potomka zůstavitele. V takovém případě se ovšem v konkrétním daném případě musí rovněž zvážit, jestli s ohledem na věk, rozumové a volní schopnosti vyděděného bylo možné chování vylučující vydědění od něj požadovat.¹⁹⁷

Vydědit lze pouze z důvodů, které jsou uvedeny v OZ. Jde o taxativní výčet, nelze jej rozšiřovat. Současně ovšem není nutné, aby zůstavitel uvedl v prohlášení důvod, pro který byl potomek vyděděn. Stačí pouze, pokud zůstavitel uvede, že vyděďuje.

¹⁹² SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*...s. 17.

¹⁹³ Srov. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. května 1997, sp. zn. 2 Cdon 176/96

¹⁹⁴ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*...s. 9.

¹⁹⁵ SVOBODA, Jiří. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV*...s. 426-427.

¹⁹⁶ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*...s. 10.

¹⁹⁷ Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 13. listopadu 1998, sp. zn. 18 Co 310/98

Existence zákonného důvodu vydědění se posuzuje k okamžiku smrti zůstavitele.¹⁹⁸ Některý z důvodů lze tedy naplnit kdykoli za života zůstavitele, nejpozději ovšem tedy k okamžiku jeho smrti. Pokud tedy dědic naplnil důvod k vydědění před dvaceti lety, ale posléze vedl slušný a spořádaný život, tak to jej nezbavuje následku, leda by měl zůstavitel jinou vůli. Toto posuzování existence zákonného důvodu vydědění k okamžiku smrti zůstavitele může vést i k tomu, že je možné, aby zůstavitel vydědil pro futuro, tedy že dědic spáchá skutek, pro který je vyděděn, až v budoucnu, či s podmínkou. Podobný názor vyjádřil i Bednář a já se s ním plně ztotožňuji.¹⁹⁹

OZ obsahuje celkem šest důvodů, pro které lze vydědit. Prvním důvodem je, že nepominutelný dědic neposkytnul potřebnou pomoc v nouzi (§ 1646 odst. 1 písm. a) OZ). Nouzí se rozumí nejen chudoba či strádání, ale i případ, kdy pro zdravotní či jiné obtíže v důsledku nemoci, psychického stavu či věku potřebuje pomoc, protože není schopen sám si obstarat základní potřeby.²⁰⁰ K naplnění tohoto důvodu je dále zapotřebí, aby byl potomek informován o tom, že zůstavitel je v nouzi a potřebuje pomoc, a současně je schopen mu ji objektivně poskytnout a zůstavitel ji neodmítne. Pokud např. bydlí potomek několik tisíc kilometrů daleko, těžko po něm zůstavitel může chtít, aby s ním jezdil na nákupy.²⁰¹

Druhým důvodem je, že nepominutelný dědic neprojevuje o zůstavitele opravdový zájem (§ 1646 odst. 1 písm. b) OZ). Zda se jedná o opravdový zájem, se posuzuje vždy s ohledem na okolnosti konkrétního případu. V neprojevování zájmu musí být určitá trvalost či stálost, není to případ, kdy se dědic o zůstavitele zajímá, ovšem nestrávil s ním jedny vánoční svátky.²⁰² Typicky tedy neprojevení zájmu spočívá v pasivitě či nezájmu na straně potomka, ale taktéž i v chování, kterým je sice projeven zájem o zůstavitele, ale překračuje jím trvale zásady společenské slušnosti.²⁰³

Třetím důvodem je, že nepominutelný dědic byl odsouzen pro trestný čin spáchaný za okolností svědčících o jeho zvrhlé povaze (§ 1646 odst. 1 písm. c) OZ). Zde se předpokládá splnění dvou podmínek. První je odsouzení pro trestný čin. Jelikož je pozůstalostní soud vázán rozhodnutím trestního soudu o tom, že byl spáchán trestný čin a kdo jej spáchal, nečiní to problémy. Druhou podmínkou je, že trestný čin byl spáchán za okolností svědčících o zvrhlé povaze pachatele. Dle Svobody a Kličky tato podmínka předpokládá náročné a

¹⁹⁸ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*...s. 11.

¹⁹⁹ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická poslušnost*...s. 101-102.

²⁰⁰ SVOBODA, Jiří. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV*...s. 417-418.

²⁰¹ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*...s. 12-13.

²⁰² Tamtéž.

²⁰³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. května 2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006.

zdlouhavé zjišťování a bude vyžadovat mnohaletou judikaturní činnost, než bude zřejmé, co vše lze podřadit pod tento pojem.²⁰⁴

Čtvrtým důvodem je vedení trvale nezřízeného života (§ 1646 odst. 1 písm. d) OZ). Co se chápe nezřízeným životem, k tomu je zapotřebí určité objektivní kritérium, v tomto případě dobré mravy. Dobrými mravy rozumí judikatura „*souhrn společenských, kulturních a mravních norem, jež v historickém vývoji osvědčují jistou neměnnost, vystihují podstatné historické tendence, jsou sdíleny rozhodující částí společnosti a mají povahu základních norem*“²⁰⁵. Vybočí-li chování dědice z chování, jež je v souladu s dobrými mravy, tak vznikne důvod pro vydědění. Svoboda a Klička uvádí např. neplacení výživného či opatrování si prostředků k životu způsobem, jež není v souladu se zákonem.²⁰⁶ Současně tento nezřízený způsob života musí být veden trvale, dlouhodobě, ne nahodile.

Pátým důvodem je, že nepominutelný dědic je dědicky nezpůsobilý, a proto je vyloučen z dědického práva (§ 1646 odst. 2 OZ). Kdy se dědic stane dědicky nezpůsobilým, o tom viz kapitola 4.1.1. Význam tohoto důvodu vydědění může spočívat v tom, že pokud se stal dědic dědicky nezpůsobilým, zůstavitel mu může odpustit, ovšem ne zcela, a tak jej částečně vydědí a tím omezí výši jeho povinného dílu.

Posledním, šestým důvodem je, že nepominutelný dědic je zadlužený nebo marnotratný (§ 1647 OZ). K naplnění tohoto důvodu ovšem nestačí, že je nepominutelný dědic zadlužený nebo marnotratný. Tento nepominutelný dědic, který má být vyděděn, totiž musí mít potomky, a hrozí, že by jim nezanechal povinný díl. Potom jej lze vydědit a povinný díl nepominutelného dědice by připadnul jeho potomkům. Účelem tohoto důvodu je zejména ochrana rodiny potomka před nepříznivými důsledky jeho chování v majetkové oblasti.²⁰⁷ Zůstavitel je tedy omezen v testovací svobodě, jelikož nemůže zůstavit povinný díl nikomu jinému než potomkům vyděděného nepominutelného dědice, jinak by takové vydědění nebylo platné.²⁰⁸

Obč. zák. v původním znění vydědění vůbec neupravoval. Postupně však bylo vydědění včleněno do právní úpravy. Stejně jako v OZ, i podle obč. zák. bylo možné vydědit pouze osobu nepominutelného dědice. Vydědění mohlo být učiněno ve stejné formě a za obdobných podmínek, jako šlo pořídit závěť. Podmínkou platnosti vydědění však bylo uvedení důvodu vydědění. Ve srovnání s OZ však obč. zák. obsahoval pouze čtyři důvody vydědění.

²⁰⁴ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*...s. 14-15.

²⁰⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. června 2009, sp. zn. 33 Cdo 4398/2007.

²⁰⁶ SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*...s. 14-15.

²⁰⁷ SVOBODA, Jiří. In FIALA, Roman (ed). *Občanský zákoník IV*...s. 421.

²⁰⁸ Tamtéž.

Zůstavitel mohl nepominutelného dědice vydědit, pokud v rozporu s dobrými mravy neposkytl zůstaviteli potřebnou pomoc v nemoci, ve stáří či v jiných závažných případech, dále pokud o zůstavitele neprojevoval opravdový zájem, pokud byl odsouzen pro úmyslný trestný čin k trestu odnětí svobody v trvání nejméně jednoho roku a konečně pokud trvale vedl nezřízený život.²⁰⁹ V zásadě šlo o stejné důvody, jako nyní v OZ, kdy pouze některé byly přejmenovány. Rozdíl však je v důvodu spočívajícím ve spáchání trestného činu. Ten byl velmi špatně zformulován, navíc hranice jednoho roku trestu odnětí svobody byla velmi přísná.²¹⁰

²⁰⁹ MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*...s. 97-98.

²¹⁰ BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*...s. 101.

7 Závěr

Cíle mé diplomové práce byly naplněny. Na začátku práce jsem si vytknul shrnutí problematiky testovací svobody a jejího omezení. Ve své práci jsem se snažil zahrnout dle mého názoru všechny instituty, které považuji za nejdůležitější. Jsem si také vědom, že do této oblasti spadají i další instituty, jako např. zřeknutí se dědického práva nebo povolání správce pozůstalosti. Ovšem vzhledem k limitaci rozsahu diplomové práce jsem se jimi nezabýval.

Nejprve jsem se ve své práci věnoval obecně zásadě autonomie vůle a na to jsem navázal testovací svobodou jako jeden z konkrétních projevů zásady autonomie vůle. Zde jsem se snažil podat základní charakteristiku a právní zakotvení těchto zásad. Následovala kapitola týkající se historického exkurzu testovací svobody. V dalších kapitolách jsem se již věnoval zodpovězení cílů, resp. výzkumných otázek, které jsem vytýčil na začátku.

Prvním cílem tedy bylo shrnutí problematiky testovací svobody a jejího omezení. Žádná právní úprava nebude dokonalá, ale myslím si, že současná právní úprava v OZ umožňuje dostatečnou realizaci svobodné vůle zůstavitele. Je tomu tak patrné již z vymezení pořízení pro případ smrti, kam patří vedle závěti i dovětek a dědická smlouva. Sice jde o taxativní výčet pořízení pro případ smrti, ale při srovnání s předchozí právní úpravou dochází k výraznému posunu. Zůstavitel tedy může využít kterýkoliv z těchto institutů. Ovšem nemůže tak činit bez omezení, jelikož i zde se projevují určité limity. Tak třeba v případě dědické smlouvy musí zůstavitel splňovat určité podmínky, tedy musí mít způsobilost k takovému pořízení. Současně musí být splněna podmínka formy, kdy je zapotřebí uzavřít dědickou smlouvu ve formě veřejné listiny.

Typickým omezením pro zůstavitele v rámci testovací svobody je přítomnost několika svědků při sepisování allografní závěti. Aby byla taková závěť platná, svědci musí být přítomni současně.

Druhým cílem bylo porovnání současné úpravy v OZ s právní úpravou v obč. zák. Jednoznačně zde dochází k rozšíření testovací svobody zůstavitele. Sice OZ v mnohém vychází a „kopíruje“ předchozí právní úpravu, dochází však také k výraznému posunu právní úpravy. Můžeme nalézt instituty, kde OZ vychází z úpravy v obč. zák. Například úprava holografní závěti nedoznala téměř žádných změn.

Naopak zářným příkladem, kde došlo k významnému posunu v rámci právní úpravy, je třeba znovu zakotvení privilegovaných závětí. Takovou možnost zůstavitel za účinnosti obč. zák. neměl. Zůstavitel vinou vnějších okolností nemůže využít klasické možnosti závětí, ale

OZ mu umožňuje právě skrze privilegované závěti pořídit pro případ smrti. Toto ovšem není jediný posun v právní úpravě OZ oproti obč. zák.

Velký posun dochází také v rámci oblasti nepominutelných dědiců. Sice si myslím, že by mohlo dojít k rozšíření okruhu nepominutelných dědiců, ale výrazný posun představuje zakotvení práva na povinný díl, který je vyplácen v penězích, a již nedochází ke vzniku nuceného spoluvlastnictví.

Dále můžu zmínit třeba i možnost negativní závěti či obnovení závěti.

Ze srovnání, které jsem provedl, zcela jasně vystupuje, že současná právní úprava v OZ posiluje práva zůstavitele, na rozdíl od obč. zák., který spíše preferoval rodinnou dědickou posloupnost, resp. zákonnou. Současné stárnutí obyvatel v ČR, kteří začali být podnikatelsky aktivní po roce 1990, ukazuje, že tyto generace budou mít snahu převést svůj majetek podle své svobodné vůle a současná právní úprava tomu výrazně pomáhá.

Posílení testovací svobody představuje součást moderního právního řádu, který navazuje na vývoj práva na našem území v kontextu s moderní Evropou. OZ se snaží respektovat vůli zůstavitele a umožňuje mu dostatečně rozhodnout o svém vlastním majetku.

Seznam použitých zdrojů

Monografie

- BEDNÁŘ, Václav. *Testamentární dědická posloupnost*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 301 s.
- BÍLEK, Petr, ŠEŠINA, Martin. *Dědické právo v předpisech let 1925-2001*. Praha: C. H. Beck, 2001. 507 s.
- ELIÁŠ, Karel, a kol. *Občanské právo pro každého. Pohledem (nejen) tvůrců nového občanského zákoníku*. Praha: Wolters Kluwer ČR. 2013. 315 s.
- HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1998. 168 s.
- HURDÍK, Jan, LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2010. 197 s.
- KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin. *Římské právo*. Praha: Panorama, 1990. s. 469
- MIKEŠ, Jiří. *Dědictví a právo (právní poradce pro každého)*. Praha: Informatorium, 1993. 166 s.
- MIKEŠ, Jiří, MUZIKÁŘ, Ladislav. *Dědické právo v teorii a praxi*. 1. vydání. Praha: Leges, 2011. 432 s.
- RAINER, Frank. *Erbrecht*. 3. Auflage. München: C. H. Beck, 2005. s. 270
- SCHELLE, Karel, SCHELLEOVÁ, Ilona. *Dědické právo podle nového občanského zákoníku*. Praha: Linde Praha, a.s., 2013. 152 s.
- SVOBODA, Jiří, KLIČKA, Ondřej. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014. 377 s.
- SCHLÜTER, Wilfried. *Erbrecht*. 15. Auflage. München: C. H. Beck. 2004. s. 375
- TICHÝ, Luboš. *Obecná část občanského práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014. 372 s.

Komentáře

- FIALA, Roman, DRÁPAL, Ljubomír a kol. *Občanský zákoník IV. Dědické právo (§ 1475-1720). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, 633 s.
- MELZER, Filip, TÉGL, Petr a kol. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek I. § 1-117*. Praha: Leges, 2013. 649 s.

- ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník II. § 460 až 880. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2009. 1375 – 2471 s.
- ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. I. svazek. § 1 – 487*. Praha: Linde, 2008. 1391 s.
- LAVICKÝ, Petr a kol. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2014. 2380 s.

Odborné články

- BEZOUŠKA, Petr. Civilněprávní otázky testovací svobody. *Právník*, 2014, č. 10, s. 816 – 829
- KLEIN, Šimon. Veřejné listiny a jejich důkazní síla. *Ad Notam*, 2014, roč. 20, č. 4. s. 3–6
- HORÁK, Ondřej. Tzv. nepominutelný dědic v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 11, s. 381–386
- DOBEŠOVÁ, Lenka. Dědická smlouva, aneb „staronový dědický titul“. *Časopis pro právní vědu a praxi*. 2012, č. 3, s. 292–298
- ŠEŠINA, Martin. Pořízení pro případ smrti podle nového občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2012, roč. 18, č. 3. s. 3–8
- ELIÁŠ, Karel. Privilegované závěti a osnova českého občanského zákoníku. *Ad Notam*, 2009, roč. 15, č. 2. s. 41–45
- KŘIVSKÁ, Miloslava. Privilegované závěti. *Ad Notam*, 2013, roč. 18, č. 5. s. 9 – 10

Judikatura

- Nález Ústavního soudu ze dne 7. dubna 2011, sp. zn. I. ÚS 2061/08
- Nález Ústavního soudu ze dne 28. ledna 2004, sp. zn. I. ÚS 546/03
- Nález Ústavního soudu ze dne 6. listopadu 2007, sp. zn. II. ÚS 3/06
- Nález Ústavního soudu ze dne 24. července 2007, sp. zn. I. ÚS 557/05
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 17. listopadu 1926, sp. zn. Rv I 875/26
- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR ze dne 6. dubna 1944, sp. zn. Rv II 377/43
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. září 2016 sp.zn. 21 Cdo 5543/2015
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 3. dubna 2008, sp. zn. 21 Cdo 1744/2008

- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. listopadu 2005, sp. zn. 30 Cdo 2567/2004
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. prosince 2001, sp. zn. 30 Cdo 1975/2001
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 14. prosince 2011, sp. zn. 21 Cdo 3332/2009
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. listopadu 2005, sp. zn. 30 Cdo 2567/2004
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 30. dubna 1976, sp. zn. 4 Cz 34/76
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. března 2008, sp. zn. 21 Cdo 2968/2006
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. května 1997, sp. zn. 2 Cdon 176/96
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. května 2007, sp. zn. 21 Cdo 688/2006
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. června 2009, sp. zn. 33 Cdo 4398/2007
- Rozsudek Nejvyššího soudu ČSR ze dne 27. ledna 1983, sp. zn. R 51/1984
- Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 13. listopadu 1998, sp. zn. 18 Co 310/98
- Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 30. května 1980, sp. zn. 11 Co 127/80
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. dubna 1997, sp. zn. 2 Cdon 988/96
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. srpna 2013, sp. zn. 21 Cdo 2242/2012
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. března 2009, sp. zn. 21 Cdo 51/2008
- Zpráva Nejvyššího soudu ČSR ze dne 4. dubna 1979, sp. zn. Cpj 169/78

Právní předpisy

- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Usnesení č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný občanský zákoník rakouský
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění zákona č. 420/2001 Sb. účinném ke dni 31. 12. 2013
- Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Ostatní zdroje

- HORÁK, Ondřej. *Zamyšlení nad autonomií vůle a povinným dílem v novém občanském zákoníku* [online]. casopis.vsehrd.cz, 21. 2. 2017 [cit. 2017]. Dostupné na <<http://casopis.vsehrd.cz/2017/02/zamysleni-nad-autonomii-vule-a-povinnym-dilem-v-novem-obcanskem-zakoniku/>>.
- Důvodová zpráva k občanskému zákoníku ze dne 4. února 2012 (konsolidovaná verze) [online]. obcanskyzakonik.justice.cz, 2012 [cit. 2017]. Dostupné na <<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.

Shrnutí

Diplomová práce se zabývá testovací svobodou a jejím omezením. Cílem je shrnout a vymezit projevy testovací svobody a jejího omezení v rámci české právní úpravy. Druhým cílem je poté srovnání úpravy této oblasti v OZ s předchozí právní úpravou v obč. zák.

Práce je kromě úvodu a závěru členěna ještě do pěti kapitol. V rámci první kapitoly je vymezena autonomie vůle a její konkrétní projev – testovací svoboda. Navazuje kapitola zabývající se historickým vývojem testovací svobody. Další kapitola se již věnuje jednotlivým pořízením pro případ smrti, tedy závěti, dovětku a dědické smlouvě. Vymezují zde jednotlivé požadavky na tato pořízení. Následuje kapitola věnující se nepominutelným dědicům, kdo mezi ně patří a také jejich právu na povinný díl. Poslední kapitolou je vydědění a jednotlivé důvody, které k němu mohou vést.

Klíčová slova

Testovací svoboda, zůstavitel, závěť, dědická smlouva, dovětek, dědic, dědické právo, nepominutelný dědic, povinný díl, vydědění, autonomie vůle

Abstract

The thesis deals with testamentary freedom and its restrictions. The objective of this thesis is to summarize and define characters of testamentary freedom and its restrictions in the framework of the Czech legislation. The second objective is comparison of the current Czech Civil Code and legislation of the previous one.

Except for the introduction and conclusion, the thesis is divided into five chapters. The first chapter delimits the principles of autonomy of will and its specific character – testamentary freedom. The second chapter deals with historical development of testamentary freedom. The third chapter engages particular dispositions of property upon death – it means the testament, codicil, inheritance agreement. Hereby I define individual requirements for such procurements. The following chapter is devoted to forced heirs who belongs among them and also to their entitlement to forced share. The last chapter contains disinheritance and individual reasons resulting in it.

Key words

Testamentary freedom, testator, testament, inheritance agreement, codicil, heir, law of inheritance, forced heir, forced share, disinheritance, autonomy of will